

*Frankapani Modruški i put od Senja do Zagreba u
izvještajima ferrarskih ambasadora na dvoru kralja
Matije Korvina 1486. i 1487. godine**

Luka Špoljarić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

luka.spoljaric@ffzg.unizg.hr

DOI <https://www.doi.org/10.17234/9789533792262.06>

SAŽETAK

Osamdesete godine XV. stoljeća svjedočile su povratku Frankapana Modruških u milost kralja Matije Korvina zahvaljujući braku mladog kneza Bernardina s Luisom Marzano Aragonskom, sestričnom ugarske kraljice Beatrice Aragonske. Ovaj rad svraća pozornost na jednu dobro poznatu epizodu koja je proizašla iz toga aragonsko-hunjadskog saveza, a u kojoj su Frankapani igrali važnu ulogu: izbor maloljetnog sina ferrarskog vojvode, Ippolita d'Estea, za ostrogonskog nadbiskupa i njegov dolazak u kraljevstvo. U radu se na temelju dosad većim dijelom neobjavljenih izvještaja ferrarskih ambasadora u Ugarskoj prikazuje život i privilegirani položaj koji su Frankapani Modruški tih godina uživali na ugarskom dvoru, uloga koju su igrali u dolasku mladog nadbiskupa, kao i iskustvo putovanja koje su talijanski ambasadori i uglednici imali na putu od Senja do Zagreba i dalje prema ugarskom dvoru.

KLJUČNE RIJEČI: Frankapani Modruški, Matija Korvin, Hrvatska, Ferrara, renesansna diplomacija

Posljednjih godina svoje tridesetdvogodišnje vladavine ugarski kralj Matija Korvin (1458. –1490.) bio je na vrhuncu moći. Nakon što je 1481. godine umro osmanski sultan Mehmed II., Matija je s njegovim manje ratobornim sinom Bajazidom II. ubrzo sklopio primirje, a 1482. godine krenuo je u obračun s carem Fridrikom Habsburškim, osvojivši Beč 1485. godine te Bečko Novo Mjesto dvije godine poslije. S uspostavljenim primirjem na granicama s Osmanlijama i osvajanjem matičnih zemalja poniženog cara Fridrika, Matija je uživao nikad veći prestiž u kršćanskom svijetu. Taj prestiž bio je potkrijepljen i renesansnim kulturnim programom. Iako su talijanski i domaći humanisti i umjetnici Korvinov dvor pohodili i na početku njegove vladavine, sad su počeli pristizati u nikad većem broju. Na dvoru nikad nije bilo ni ovoliko poslanika, stalnih ambasadora i drugih uglednika iz Italije i ostalih dijelova kršćanskog svijeta koji su izvještavali o njegovu renesansnom sjaju. Važnu ulogu u transformaciji dvorskog života, širenju renesansne umjetnosti i književnosti i posredovanju s talijanskim ambasadorima igrala je Matijina supruga, kraljica Beatrica Aragonska, kći napuljskog kralja Ferrantea, koja je na dvor kroz godine dozvala čitav niz svojih talijanskih rođaka i ostalih obitelji. Matijina je vlast možda u to vrijeme bila tek prividno stabilna – tih godina neuspješno je pokušavao osigurati kraljevstvo svojem nezakonitom sinu Ivanu – i možda se sustav dobrim dijelom urušio vrlo brzo

po njegovoj smrti u travnju 1490., ali to nikako nije bilo očito i svim suvremenicima.¹

Kako se prvi put detaljno razlaže u ovom radu, među stalnim članovima dvora tih godina renesansnog sjaja bili su i najmoćniji hrvatski velikaši, Frankapani Modruški, i to nakon što su petnaest godina proveli marginalizirani, na udaru kraljevih centralizacijskih mjera i osmanskih provala, u nekim

* Istraživanje o izvještajima ferrarskih ambasadora u Ugarskoj na kojem se temelji ovaj rad započelo je još 2018. i 2019. godine u Državnom arhivu u Modeni i na skupu *Frankapansko naslijeđe: pet stoljeća Njemačko-rimskoga brevijara* predstavljeni su prvi rezultati. Ipak, zbog situacije uzrokovane pandemijom COVID-19 istraživanje je dovršeno tek u lipnju 2022. godine, u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost *Moderne europske diplomacije i istočnojadranski prostor* (IP-2019-04-7244). U međuvremenu su izašla dva rada mađarskih povjesničara koji također obrađuju iste izvještaje: Hajnalka Kuffart, Tibor Neumann, »Olyan szép kísérete lesz, mint kevés úrnak Itáliában: Az esztergomi érseki udvartartás szervezése 1486/87 folyamán«, u: *Történelmi Szemle A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének folyóirata*, LXIII (2021.), 3, str. 323-382; Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti sul viaggio verso il Regno d'Ungheria (1486)«, u: *Verbum – Analecta Neolatina*, XXIII (2022.), 2, str. 289-327. Ti se inače vrlo vrijedni radovi ne bave toliko izvještajima u kontekstu hrvatske povijesti, što je tema ovog rada, a i izdanje Hajnalke Kuffart doista jedinstvenog, a zbog izbljedenje tinte iznimno teško čitljivog izvještaja Giovannija Marije Parentija sadrži više pogrešaka u prijepisu i interpretaciji dijela koji se tiče Hrvatske, a koje se ovdje ispravljaju. Na kraju, preostaje mi zahvaliti Ireni Bratičević, Francesci Mariji Gabrielli i Ivanu Jurkoviću, kao i urednicima zbornika, na pomnom čitanju rada i raznim korisnim opažanjima.

1 O vladavini Matije Korvina i Beatrice Aragonskoj postoji ogromna literatura, no vidi András Kubinyi, *Matthias Rex*, Budimpešta: Balassi kiadó, 2008.; Péter Farbaky et al. (ur.), *Matthias Corvinus, the King: Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court, 1458 – 1490*, Budimpešta: Budapest History Museum, 2008.; Borislav Grgin, *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb: Ibis grafika, 2002.; Davor Salihović, *Definition, Extent, and Administration of the Hungarian Frontier toward the Ottoman Empire in the Reign of King Matthias Corvinus, 1458 – 1490*, doktorski rad, University of Cambridge, 2020.; Alberto Berzeviczy, *Beatrice d'Aragona*, Milano: Edizioni Corbaccio, 1931.; Borislav Grgin, »Kraljica Beatrica Aragonska i ugarsko-hrvatsko-napuljski odnosi u posljednjoj četvrtini 15. stoljeća«, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 52 (2020.), 3, str. 189-201.

fazama nastupajući protiv Matije i kao otvoreni buntovnici. U njihovu povratku u kraljevu milost ključnu je ulogu igrala kraljica Beatrica. Bernardin je po pokojnoj majci, Isotti d'Este, bio nećak ferrarskog vojvode, supruga Beatricine sestre Eleonore, Ercolea d'Estea, a 1476., nakon godina političkog kalkuliranja, otac Stjepan osigurao mu je brak s Beatricinom i Eleonorinom sestričnom, Luisom Marzano Aragonskom. Trebalo je doduše proći još nekoliko godina kako bi odnosi zatoplili i kako bi napokon došlo do pomirenja između kralja Matije i Frankapana Modruških, no dugoročno gledano, Bernardinova ženidba za Luisu bila je prekretnica. Frankapani Modruški tim su brakom postali dijelom aragonske dinastičke mreže koja ih je povezivala ne samo s napuljskim i ugarskim dvorom nego i s ferrarskim (s kojim su još i otprije bili rodbinski povezani), ali i drugim manjim dvorovima, poput pesarskog Sforzà ili onim u Novom hercega Vlatka Kosače. Istovremeno, njihovi su se posjedi, s Modrušom kao stolnim mjestom, protezali cestom koja je vodila od Senja do Zagreba, ključnom trasom kojom se odvijala komunikacija između ugarskog i talijanskih dvorova. Modruš je tako, pokazat će se u ovom radu, postao redovito svratište brojnim poslanicima, ambasadorima i uglednicima koji su tih godina cirkulirali između Italije i ugarskog dvora, a dok bi njih ondje obično dočekivali službenici kneza Bernardina, on je sa suprugom i djecom većinu vremena provodio na ugarskom dvoru ili u kraljevskoj vojsci.²

O privilegiranom statusu koji su Bernardin Frankapan Modruški i njegova obitelj uživali tih godina zbog svojih rodbinskih veza, kao i o važnosti njihovih posjeda najbolje svjedoče događaji koji su uslijedili 1486. i 1487. godine, po smrti Beatricina brata, kardinala i ostrogonskog nadbiskupa Giovannija Aragonskog, koji je nadbiskupijom upravljao još od 1480. godine. Kako bi zadržala aragonski utjecaj u kraljevstvu, Beatrica je tražila Matiju da to mjesto ponovno prepusti članu njezine obitelji, čemu Matija, koji sam nije imao ni približno razgranatu obitelj kao Aragonci, nije bio nesclon. Međutim, kako Ferrante nije imao drugih sinova koje je bio predodredio za crkvenu službu, Beatrica je uspjela nagovoriti Matiju da za nadbiskupa imenuje njihova sedmogodišnjeg nećaka, trećerodenog sina njezine starije sestre Eleonore i ferrarskog vojvode Ercolea d'Estea. Ubrzo nakon što su u prosincu 1485. u Ferrari primili vijesti o smrti kardinala Giovannija i Beatricinom i Matijinom planu da ga Ippolito naslijedi, započeli su tako pregovori koje su sljedećih mjeseci vodili ferrarski ambasadori na ugarskom dvoru. Ti su pregovori na kraju uspješno završili Ippolitovim potvrđivanjem za nadbiskupa i, nakon nekoliko odgoda, njegovim konačnim dolaskom u Ugarsku u ljeto 1487. godine.

Izvještaji koje su ferrarski ambasadori slali s puta i s ugarskog dvora, kao i izvještaji koje su u Ferraru slali nadbiskup i njegova pratnja čuvaju se u Arhivu obitelji Este, danas

2 Za novi pogled na odnose Frankapana Modruških i kraljevskog dvora 1470-ih godina vidi Luka Špoljarić, »Žov partenopejskih princeza: Kosače i Frankapani u bračnim pregovorima s napuljskim kraljem Ferranteom«, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 52 (2020.), 3, str. 121-188. O Bernardinu Frankapanu, posebno njegovu

kasnijem životu za vrijeme vladavine Jagelovića vidi Bernardin Frankapan Modruški, *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku*, prir. Ivan Jurković i Violetta Moretti, Zagreb: Školska knjiga, 2022., str. 16-64; Milan Kruhek, »Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez – posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453. – 1529.«, u: *Modruški zbornik*, 3 (2009.), str. 187-235.

u Državnom arhivu u Modeni, većim dijelom, no ne isključivo, u seriji *Carteggio degli Ambasciatori*, podseriji *Ungheria*,³ od čega su tek manji dio objavili Iván Nagy i Albert Nyáry u trećem svesku *Magyar diplomacziak emlékek: Mátyás király korából*.⁴ Ti izvještaji donose jedinstvena svjedočanstva o političkim prilikama u Ugarskom Kraljevstvu i zbivanjima na ugarskom dvoru i uglednicima koji su ondje boravili. Na osnovi tih izvještaja, ali i drugih manje ili više poznatih izvora, ovaj rad donosi novi pogled na jedno zaokruženo razdoblje života Bernardina Frankapana Modruškog i njegove obitelji, kao i na iskustvo putovanja cestom od Senja preko Modruša do Zagreba, koja je u ovom razdoblju bila ključna komunikacijska linija ugarskog dvora.

Ferrarski ambasadori i Frankapani Modruški na ugarskom dvoru

Ugarsko-ferrarske pregovore o izboru mladoga Ippolita d'Estea za ostrogonskog nadbiskupa vodio je ferrarski ambasador Bartolomeo Bresciani koji je u Budim stigao krajem

3 Archivio di Stato di Modena, Archivio segreto Estense (dalje: ASM, ASE), Cancelleria ducale, Carteggio degli Ambasciatori (dalje: Ambasciatori), Ungheria, b. 1 i 2. Prvi sačuvani izvještaji ferrarskih ambasadora u Ugarskoj potječu iz vremena Rata za Ferraru (1482. – 1484.), kad je ambasador Nicolò Sadoletto imao zadatak nagovoriti kralja Matiju da se uključi u rat na strani Ferrare i Napulja protiv Venecije. (Što su ferrarski ambasadori imali reći o Frankapanima tih godina, raspraviti ću u posebnom radu.) Doduše, prva dva sveščića *bušte* sadrže ustvari privatna pisma koja su vojvotkinji Eleonori slali Alfonso Corella i Cola de Pedemonte, familijari Giovannija Aragonskog, za vrijeme njegove diplomatske misije u Ugarskoj 1479. – 1480. godine, kada je i dobio ostrogonsku nadbiskupiju na upravu (iako tada još ne i nadbiskupsku čast).

4 Iván Nagy, Albert Nyáry (prir.), *Magyar diplomacziak emlékek: Mátyás király korából*, sv. 3, Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia, 1877. (dalje MDE 3). Vidi također: Enrica Guerra (prir.), *Il Carteggio tra Beatrice d'Aragona e gli Estensi (1476 – 1508)*, Rim: Aracne editrice, 2010.

siječnja 1486. godine. Iz Budima je poslao ukupno devet pisama – pri čemu je posebno osjetljive informacije često pisao u šifri – a u njima je prvenstveno raspravljao o problemima i zaprekama koje je trebalo riješiti kako bi Ippolito doista bio potvrđen za nadbiskupa.⁵ Ippolito su njegovi roditelji već bili predodredili za crkvenu karijeru i već je bio stekao čast apostolskog protonotara, no problem je bio u njegovoj mladoj dobi: u ožujku 1486., kad je Bresciani boravio u Budimu, Ippolito je navršio tek sedam godina. Papa Inocent VIII. (1484. – 1492.) dječaka nije smatrao primjerenim kandidatom za takvu čast, a i, za razliku od svojeg prethodnika Siksta IV. (1471. – 1484.), inače nije bio sklon aragonskoj dinastiji. Probleme je na kuriji stvarao i milanski kardinal Ascanio Sforza, nećak milanskog vojvode i nekoć bliski suradnik pokojnog Giovannija Aragonskog, koji je bogatu ostrogonsku nadbiskupiju htio osigurati za sebe, poslavši čak s tim ciljem u Ugarsku i vlastitog poslanika. Na kraju, u Budimu se čekala i suglasnost kralja Ferrantea jer je Beatrica htjela provjeriti ima li njezin otac kojeg drugog kandidata u vidu. Kad je naposljetku i njihov otac iz Napulja javio u Budim da se slaže s izborom, moglo se krenuti dalje s planom, o čemu je 8. ožujka radosno pisala i Beatrica sestrini u Ferraru.⁶

Osim što je zajedno s ugarskim kraljevskim parom morao osujetiti planove pape Inocenta i kardinala Sforze, Bresciani je nastojao i svojim izvještajima uvjeriti još neodlučnu majku vojvotkinju Eleonoru da će njezin maloljetni sin biti izvrsno primljen u dalekoj Ugarskoj. U tu

5 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 7 (Bartolomeo Bresciano).

6 Alberto Berzeviczy, *Beatrice d'Aragona*, 1931., str. 172-175; Enrica Guerra, *Il Carteggio*, str. 48-53 (dok. 20).

svrhu poslužila mu je anegdota u kojoj su uz kraljicu glavnu ulogu igrali upravo Frankapani Modruški. Naime, Bresciani otkriva kako su te zimske mjesece knez Bernardin Frankapan i kneginja Luisa Marzano d'Aragona zajedno sa svojom djecom boravili na dvoru kao gosti kraljice. (To nam potvrđuje i sam Bernardin u svojem pismu vojvotkinji Eleonori, o kojem će uskoro biti više riječi, gdje spominje kako su često jeli za kraljevskim stolom.) Bresciani piše 5. ožujka 1486. kako je tijekom njegova boravka na dvoru jedan od sinova Bernardina i Luise – koji je tada, naglašava se, imao sedam godina – bio toliko teško obolio da je bio na rubu smrti. Prema Brescianiju, kraljicu Beatricu dječakova je bolest pogodila čak i teže nego njegove roditelje i sama ga je odlučila njegovati: svakim ga je danom njegove bolesti posjećivala i inzistirala je da mu jedino ona iz svojih ruku da jelo, a u dva je navrata dječaka posjetio osobno i sam kralj. Bresciani je, otvoreno piše, ovu anegdotu prepričao Eleonori kako bi joj dokazao da će se njezina mlađa sestra o svome nećaku brinuti kao da je njezin vlastiti sin.⁷ Naravno, s obzirom na kontekst, možemo se pitati u kojoj je mjeri život Bernardinova i

Luisina sina bio ugrožen, a u kojoj je mjeri riječ bila o predstavi koju je kraljica izrežirala u suradnji sa svojom sestričnom Luisom kako bi uvjerila sestru da joj pošalje sina. No ta epizoda jasno svjedoči o bliskosti koju su Bernardin i njegova obitelj uživali s kraljem i kraljicom tih godina.

Osim toga, Bresciani nam ovdje otkriva iznimno važne podatke za rekonstrukciju rodoslovlja Frankapana Modruških. Sada se napokon može utvrditi kako su Bernardin i Luisa imali šestero djece, trojicu sinova i tri kćeri, pri čemu Bresciani kao prvorazredni svjedok – koji je tih mjeseci na dvoru bio u redovitom kontaktu ne samo s kraljem i kraljicom nego i s Frankapanima – otkriva kako im se do početka 1486. godine rodilo četvero, trojica sinova i jedna kći. Trojicu sinova nije teško odrediti: bili su to, kako ih Bernardin sam u svojim poveljama niže, vrlo vjerojatno po starosti, Matija, Kristofor (u kasnijoj hrvatskoj tradiciji poznatiji kao Krsto) te Ferenat.⁸ Djeca su imena vjerojatno dobila po svojim kumovima. Matija je dobio ime po kralju Matiji, a budući da bi upravo on morao biti već spomenuti sedmogodišnji sin koji je teško obolio za Brescianijeva boravka na dvoru i kojeg je kraljica osobno njegovala i kralj posjetio, sada znamo da se rodio 1479. godine. Neimenovana kći pak može biti jedino Beatrica jer će ona krajem 1496. ili početkom 1497. godine biti dovoljno odrasla da svojem suprugu Ivanu Korvinu rodi kćer Elizabetu. S obzirom na to da se Matija Frankapan, sada znamo, rodio 1479. godine, Beatrica bi morala biti ili njegova blizanka ili, što je vjerojatnije, Bernardinovo

7 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 7 (Bartolomeo Bresciano), fol. 12r (5. ožujka 1486.): »Questa serenissima ragina non ha figlioli, come sa vestra signoria, non viti mai una madama essere più amorevole a' figlioli de epsa. El conte Bernardino, che è qui apreso la ragina, et la dona sua ha 4 figlioli, tri maschi et una femena. Uno de' diti figlioli è stato amalato parechi zorni. Sua maestà ne ha habuto tanto affano che né 'l padre né la madre non haveva la mitade. Imo è stato per morire. Sua maestà non voleva che nesuno ge dasesse da manzare, solo lei de sua mane. Et quando la ge handava, la faceva più camino che non n'è dale stantie de vestra signoria insina in castello, et con tante amorevoleze et piasevoleze che la ge faceva che mi me ne stupiva. Ancora el re per due fiате l'è stato a visitare quello puto in persona, quale pole essere de sete anni. Dico questo che dela ragina ne fazo bon konzeto perché quando el ge sarà don Hipolito ale mane la el tegnerà como fiolo et amaralo cordialmente.«

8 Vidi Lajos Thallóczy, Samu Barabás (prir.), *Codex diplomaticus Comitum de Frangepanibus*, sv. 2, Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia, 1910. – 1913. (dalje: CDCF), str. 220-222 (dok. 211), 275-277 (dok. 271), 316-318 (dok. 308).

i Luisino najstarije dijete rođeno već u godini nakon sklapanja braka, dakle krajem 1477. ili početkom 1478. godine. Druga dva sina koja spominje Bresciani morala su se roditi nakon 1480. godine. Kristofor – sudeći po poretku u Bernardinovima poveljama, drugorođeni sin – dobio je ime, kako uvjerljivo pretpostavlja Ivan Jurković, po Kristoforu Stojkoviću, kojeg je papa imenovao modruškim biskupom u svibnju 1480. On bi dakle bio rođen 1482. ili 1483. godine, što dodatno potvrđuje i Marino Sanudo koji 1514. spominje kako je tada imao 32 godine.⁹ Trećerođeni Ferenat – sudeći prema Bernardinovima poveljama, najmlađi sin, koji je očito dobio ime po Luisinu stricu, napuljskom kralju Ferranteu – bio bi rođen oko 1484. ili 1485. godine i imao bi tek godinu ili dvije u vrijeme kad je Bresciani boravio na ugarskom dvoru.

9 O Kristoforu Stojkoviću vidi Nella Lanza, »Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku«, u: *Analiza Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 48 (2010.), str. 9-45 (26-30). Čini se da Bernardinov izbor kuma i imena za svojeg drugog sina također nije bio bez političkog značenja. Naime, smrt utjecajnog modruškog biskupa Nikole Kotoranina, dugogodišnjeg suradnika Frankapana Modruških blisko povezanog s papom Sikstom IV. i njegovom obitelji, do koje je došlo u Rimu u svibnju 1480., dovela je do prijedloga između papinske kurije i kralja Matije oko izbora njegova nasljednika: papa je, na nagovor svojeg nećaka, kardinala Giuliana della Roverea, za novoga biskupa imenovao kardinalova familijara, Dubrovčanina Kristofora Stojkovića, dok je kralj Matija, pozivajući se na svoje pravo patronata, imenovao dominikanca bliskog ugarskom dvoru, Antuna Zadrana. Spor je potrajao do proljeća 1482. godine kad je Antun izborio papinu potvrdu i privremenu pobjedu, a napokon je riješen tek u ljeto 1483. godine, po Antunovoj smrti, kad ga je naslijedio Kristofor Stojković, što je na molbu svojega tasta, napuljskog kralja Ferrantea, napokon prihvatio i kralj Matija. Tek nakon toga Stojković se pridružuje Frankapanima Modruškim na ugarskom dvoru, gdje vrlo brzo i sam stječe naklonost kraljice Beatrice. Bernardin bi, dakle, izborom kuma drugome sinu, rođenom u vrijeme ili neposredno nakon razrješenja spora, vrlo jasno dao do znanja na čijoj je strani. Koliko je Stojković bio blizak Bernardinu svjedoči i Brescianijev nasljednik, Cesare Valentini, koji je u ljeto 1486. Stojkovića nazvao »njegovim biskupom« (vidi bilj. 23 u ovom prilogu).

Vrijedi se ovdje osvrnuti i na preostalu djecu Bernardina i Luise. Znakovita je, naime, činjenica da Bresciani u ožujku 1486. spominje tek jednu kćer. To navodi na zaključak da su najranije, i to možda krajem upravo te iste godine, Bernardin i Luisa dobili drugu kćer Mariju Magdalenu – kojoj su dali ime prema svetici iznimno popularnoj na napuljskom dvoru – jer su je već 1489. godine, kad je po svemu sudeći imala dvije-tri godine, zaručili za kraljeva rođaka Mátyása Pongráca Dengelegija.¹⁰ Budući da se Marija Magdalena više ne spominje nakon 1489. godine i da nemamo nikakvu potvrdu da se taj brak doista i sklopio, moguće je kako je ona ustvari umrla još u mladosti 1490-ih. Što se pak tiče treće kćeri, Ižote – nazvane po baki, Bernardinovoj majci, Isotti d'Este – ona je vjerojatno bila rođena oko 1489. godine jer ju je u siječnju 1492. Bernardin zaručio za Lászla Egervarskog, sina istoimenog hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog bana, također kad je vjerojatno imala dvije-tri godine.¹¹ Takve zaruke, kao i druga mimoilaženja kanonskih pravila o sklapanju braka, nisu bile nimalo neuobičajene u tom razdoblju kad su dinastički politički interesi diktirali izbor suptužnika i ovi slučajevi jasno pokazuju kako su i Frankapani Modruški pratili taj trend.¹²

10 CDCF, sv. 2, str. 188-191 (dok. 181). O izboru imena vidi Luka Špoljarić, »Zov partenopejskih princeza«, 2020., str. 156 (bilj. 108).

11 CDCF, sv. 2, str. 199-201 (dok. 191).

12 Kao jedan suvremeni primjer, koji je Frankapanima Modruškima mogao poslužiti i kao uzor, treba istaknuti slučaj kad je napuljski kralj Ferrante 1474. godine zaručio svoju dvogodišnju kćer Lucreziju za Guidobalda, dvogodišnjeg sina Federica da Montefeltra; vidi Cecil H. Clough, »Federico da Montefeltro and the Kings of Naples: A Study in Fifteenth-Century Survival«, u: *Renaissance Studies* 6 (1992.), 2, str. 113-172 (137-138). Za više o bračnim savezima 15. stoljeća, s

Nije poznato kad je točno Bernardinova supruga Luisa umrla, no to je vjerojatno bilo nedugo nakon lipnja 1489. kad je upravo ona, a ne Bernardin, sklopila ugovor o zarukama kćeri Marije Magdalene za Mátyása Pongráca jer se, za razliku od sklapanja zaruka Marije Magdalene u čemu je vodila glavnu riječ, niti ne spominje 1492. godine u ugovoru o Ižotinim zarukama. Četvrta i posljednja Bernardinova kći, Veronika, koju je mnogo kasnije udao za svojeg familijara Grgura Štefkovića, bila je, sudeći po kasnoj udaji te napose po statusu supruga, izvanbračna kći koju je dobio nakon Luisine smrti.¹³

Brescianijevi izvještaji pružaju dodatne informacije i o tome kako su Bernardin i Luisa vrlo revno nastojali još čvršće uključiti svoju djecu u mrežu dinastičkih veza vladarskih obitelji. Ambasador tako otkriva kako ga je Bernardin tijekom njihovih razgovora mogao da piše vojvodi Ercoleu da traži kralja i

kraljicu da jedno njegovo dijete dobije mjesto u Ostrogonu u kućanstvu mladog kardinala. Bresciani je njegovu želju vojvodi i prenio, a Cesare Valentini, ferrarski ambasador koji je stigao u Ugarsku krajem srpnja kako bi zamijenio Brescianija, taj je zahtjev i isposlovao.¹⁴ Naime, već je početkom kolovoza, odmah po Valentinijevu dolasku, odlučeno kako će se u budućem kućanstvu mladog nadbiskupa pored devetorice drugih dječaka iz najuglednijih ugarskih obitelji naći i Bernardinov najstariji sin, Matija Frankapan Modruški.¹⁵ Bernardin je, kad je ta odluka bila obznanjena, već bio otputovao za Modruš, no Luisa je sama razgovarala s Valentinijem o tom pitanju i molila ga da zahvali vojvodi, što je on i učinio.¹⁶ Ovaj izvještaj pokazuje da se, u tim rijetkim trenucima kad je susrećemo u povijesnim izvorima, Luisa pokazuje kao gotovo jednako kopravan partner svomu suprugu,¹⁷ na sličan

raznim primjerima, vidi Luka Špoljarić, »Zov partenopejskih princeza«, 2020.

13 Među Bernardinovim sinovima u historiografiji katkad se spominje i nedovoljno istraženi Ivan Frankapan, koji je ostvario respektabilnu crkvenu karijeru u Francuskoj, postavši biskupom i služeći čak i kao poslanik francuskog kralja na osmanjskom dvoru. Ipak, Marino Sanudo spominje kako je taj Ivan Frankapan bio »sin kneza Andrije, brata kneza Bernardina, oca kneza Kristofora«; vidi [Marino Sanudo,] *I diarii di Marino Sanuto: MCCCCXCVI-MDXXXIII*, tom. XLI, prir. Federico Stefani, Guglielmo Berchet, Nicolò Barozzi, Venezia: Visentini, 1894., str. 119. Ivanov otac Andrija nije bio Bernardinov brat, kako ga naziva Sanudo, nego rođak, Andrija (II.), drugorođeni sin Jurja (II.) Cetinskog. Kao prilog biografiji Ivana Frankapana, ovdje vrijedi spomenuti još i to kako je vjerojatno upravo on odigrao ključnu ulogu u tome da je *Opustošena Hrvatska* Šimuna Kožićića Benje vrlo rano doživjela francuski prijevod, na čije postojanje je svratio pozornost Bratislav Lučin; vidi Bratislav Lučin, »Prilozi tekstu i recepciji Kožićićeva govora *De Coruatiae desolatione*«, u: *Fluminensia*, 24 (2012.), str. 77-107 (83-89). Lučin je skrenuo pažnju na teme govora koje su mogle naići na odobravanje u francuskoj publici, no vjerojatno je nastao kao posljedica Ivanove želje da pridonese borbi obitelji za opstankom.

14 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 18v (4. kolovoza 1486.): »Alla parte dela excusatione per el signor conte Bernardino per el caso accaduto a Bartholomeo Brexiano ho facto remaner satisfacto la regina et ancho ho operato con la maestà sua che epso conte haverà un loco presso don Hipolyto per uno suo figliolo, secundo havea richiesto ad vostra signoria.«

15 Za popis mladih plemića koji su postali dijelom nadbiskupova kućanstva vidi Hajnalka Kuffart, Tibor Neumann, »Olyan szép kísérete lesz«, 2021., str. 375.

16 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Dispacci di Cesare Valentini), fol. 23v (10. kolovoza 1486.): »La signoria dela magnifica madona Aloyse se recomanda a vostra signoria per mille volte e rengratiala del scrivere e de l'opra facta per me per el loco dato al figlio suo presso el signor don Hipolyto.« Objavljeno u MDE, sv. 3, str. 159-162 (dok. 106), str. 161.

17 Uz razgovore s Valentinijem 1486. i sklapanje zaruka Marije Magdalene 1489. godine, Luisa se pojavljuje kao protagonistica i u Bernardinovoj darovnici za Martina Oštreherića iz 1481. godine; vidi CDCF, sv. 2, str. 160-161 (dok. 158).

[illegible]

Sl. 1 Vlastoručno pismo Bernardina Frankapana vojvotkinji Eleonori Aragonskoj, ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 8 (Dispacci di Bernardino Frangipani), fol. 1r (snimio Luka Špoljarič)

način kako se Beatrica prikazivala u odnosu na svojega supruga.¹⁸

Ipak nije sve ovih mjeseci teklo bez problema po Bernardina i Luisu i njihove planove. Kad se u travnju 1486. ambasador Bresciani bio vraćao iz Ugarske put Ferrare, zaštitu na putu prema Senju trebao mu je upravo osigurati knez Bernardin. Bernardin je taj zadatak povjerio trojici svojih familijara – ne znamo točno kojima – ali Brescianiju su se prije polaska iz Budima pridružili i neki drugi, pobliže nepoznati ljudi. Na putu, kad su već bili u Slavoniji, pred samim Zagrebom, Bernardinovi su familijari odmaknuli malo naprijed, a ti su ljudi Brescianija opljačkali i ukrali mu 4000 dukata koje je on kriomice, bez znanja kneza Bernardina i njegovih familijara te bez dopuštenja kraljevskog para, nosio sa sobom u Ferraru. Bio je to velik skandal, a izazvao je ljutnju ne samo kralja nego i kraljice, koja je na razne načine nastojala uvjeriti sestru kako je njezino kraljevstvo sigurno. Ljutnju na svojoj koži nije osjetio ambasador Bresciani, nego knez Bernardin, kojem nije preostalo ništa drugo nego da osobno piše u Ferraru. U dvama dosad nepoznatim pismima – koja se čuvaju među ferrarskim ambadorskim izvještajima iz Ugarske i koja se objavljuju u cijelosti kao Prilog 1a-b ovog rada – Bernardin je nastojao točno objasniti vojvodskom paru kako je došlo do toga neugodnog slučaja. Iako je vojvoda Ercole bio njegov poluujak, Bernardin je očito uživao bliži odnos sa sestrčinom svoje supruge, vojvotkinjom Eleonorom, kojoj je prvo poslao pismo, odmah po Brescianiju, i koju je podsjetio kako ga je toplo primila prilikom

Sl. 2 Pečat s četvorenim grbom kneza Bernardina Frankapana s vlastoručnog pisma vojvodi Ercoleu d'Esteu, ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 8 (Dispacci di Bernardino Frangipani), fol. 2v (snimio Luka Špoljarić)

njegova posljednjeg boravka u Ferrari, implicirajući ne samo da je ondje boravio više puta nego da je ondje bio i nedavno (sl. 1).¹⁹ U pismima Bernardin ističe da je Bresciani jahao s ljudima koji su ga opljačkali puna dva dana i da je sam trebao prepoznati njihove namjere. Dodaje kako u Slavoniji i Hrvatskoj trgovcima i drugim uglednicima ne prijetje nikakve opasnosti, u Hrvatskoj tek Turci, no kako bi Brescianiju osigurao veću pratnju, štoviše da bi ga osobno bio otpratio do Senja, da je znao da sa sobom ima 4000 dukata, ali da bi ga prije toga uvjerio da takav novac prijavi kralju i kraljici jer je time kršio zabranu iznošenja gotova novca iz kraljevstva. Naposljetku,

¹⁸ O Beatrici kao Matijinu partneru u vladanju vidi András Kubinyi, *Matthias Rex*, 2008., str. 138.

¹⁹ Bernardin je sasvim sigurno prošao kroz Ferraru u pratnji kraljice Beatrice 1476. godine kad je putovala na drugi dio svadbenih svečanosti u Ugarsku; vidi Luka Špoljarić, »Zov partenopejskih princeza«, 2020., str. 151 (bilj. 98). No način na koji je to sročio (»mo ultimatamente quando fui a Ferara«) ostavlja dojam da je Bernardin i poslije samostalno boravio u Ferrari, i to prilično nedavno.

Bernardin uvjerava vojvotkinju i vojvodu da će svoje familijare primjereno kazniti što u trenutku pljačke nisu bili uz Brescianija, no smatra da on zbog toga ne bi trebao snositi krivicu i moli ih da se založe za njega pred kraljem i kraljicom.

Ovdje se vrijedi na trenutak zaustaviti na Bernardinovu pismu upućenom vojvodi Ercoleu, čija važnost počiva ne samo na njegovu sadržaju, nego i na činjenici da donosi djelomično sačuvan Bernardinov pečat (sl. 2). Naime, nedavno je Ivan Jurković konačno razriješio genezu četvorenog grba Frankapana Modruških i Ozaljskih, koji su redovito koristili Bernardinova djeca i unučad – između ostaloga i kako bi ovjekovječili razne prestižne narudžbe, poput *Njemačko-rimskog brevijara* iz 1518. godine – a koji je godinama bunio istraživače.²⁰ Taj četvoreni grb sadrži frankapanske grbove u gornjim poljima – šestorokraku zviždu kao najstariji frankapanski grb, te lavove koji lome kruh kao grb koji je, zahvaljujući papinskom privilegiju, uveo Bernardinov djed, ban Nikola – dok u donjima ima tri ljiljana i štakasti križ. Odbacivši razna ranija nagađanja, Jurković je uvjerljivo pokazao kako je riječ ustvari o grbovima obitelji Este i Marzano, a pritom je pretpostavio da su te grbove u četvoreni grb Frankapana Modruških i Ozaljskih uveli Bernardinova i Luisina djeca nakon smrti Luisina brata, Giovana Battiste Marzana 1508., kako bi preko bake i majke istaknuli svoje veze s uglednim talijanskim dinastijama. Ipak, pečat s Bernardinova pisma vojvodi Ercoleu tjera

nas na novi zaključak o vremenu nastanka četvorenog grba i njegovu tvorcu. Naime, iako je pečat tek djelomično sačuvan, može se jasno vidjeti kako sadrži četvoreni grb koji u donjem desnom (heraldički gledano, lijevom) polju sadrži štakasti križ Marzana. Taj pečat očito donosi najraniji primjer četvorenog grba Frankapana Modruških i Ozaljskih, koji dakle nisu uvela Bernardinova djeca nego on sam. Čini se tek da postoji sitna razlika u Bernardinovu grbu u odnosu na onaj koji su koristila njegova djeca, jer se može nazrijeti da u njegovu iznad štakastog križa dolaze frankapanski lavovi, dok u grbovima njegove djece ovo polje sadrži šestorokraku zviždu. U svakom slučaju, Bernardinova je odluka da uvede grb supruge Luise u svoj vlastiti svakako bila motivirana željom da iskaže svoje dinastičke veze, ali je i simbolizirala već spomenutu gotovo partnersku ulogu koju je Luisa igrala u obiteljskim poslovima. Na kraju krajeva, taj četvoreni pečat nudi još jedno svjedočanstvo o brizi koju je Bernardin posvećivao oblikovanju vlastita imidža i imidža obitelji na kraljevskom dvoru u vrijeme njegova najvećeg renesansnog sjaja, o čemu će više riječi biti u epilogu ovoga rada.

Bernardin je zbog onog što se dogodilo Brescianiju možda neko vrijeme i bio u nemilosti kralja i kraljice, no nije pretrpio nikakvu štetu kod svojih rođaka u Ferrari. Početkom lipnja vojvoda je poslao Cesarea Valentinija kao svojeg novog ambasadora na ugarskom dvoru da pripremi stvari za, očekivalo se tada, skorašnji Ippolitov dolazak u Ugarsku. Valentini će se međutim u Ugarskoj zadržati više od godinu dana, sve do rujna 1487., i pritom poslati osamdesetak izvještaja u Ferraru. Jedan od prvih zadataka koje je Valentini dobio na polasku iz Ferrare bio je da obavijesti

20 Ivan Jurković, »O grbovima u molitvenicima koje su 1518. u Veneciji dali tiskati Krsto Frankapan sa suprugom Apolonijom Lang i 1560. u Padovi Katarina Frankapan, supruga Nikole Zrinskog Sigetskog«, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 35 (2017.), str. 61-84.

kralja i kraljicu kako Esteovi ne smatraju kneza Bernardina odgovornim za ono što se dogodilo Brescianiju te da to ne smatra ni sam Bresciani. Naloženo mu je pritom bilo da u njihovo ime preporuči kralju i kraljici neka Bernardina zadrži u milosti koju je i dotad uživao, a da se prije razgovora s njima konzultira oko svega s knezom Bernardinom te da to sve posluži kao odgovor na pisma koja je Bernardin poslao njima.²¹ Valentini je napokon stigao u Ugarsku pred kralja i kraljicu krajem srpnja, a u svojem je pismu poslanom iz Požuna 4. kolovoza izvijestio kako je uspješno izvršio vojvodine upute: ne samo da je osigurao mjesto za Bernardinova sina Matiju u Ippolitovu kućanstvu, nego je i uvjerio kralja i kraljicu da Bernardin ne treba snositi krivnju za to što se dogodilo Brescianiju.²²

Osim što je pomogao izgladiti odnos između kneza Bernardina i kraljevskog para, Valentini

je trebao dogovoriti i logistička pitanja oko Ippolitova skorašnjeg dolaska. Valentini je tako pisao kako su kralj i kraljica zadužili kneza Bernardina da, zajedno s modruškim biskupom Kristoforom i nekim drugim plemićima, dočeka Ippolita u Senju i osigura mu pratnju do dvora. A dok se kralj zajedno s dvorom uputio na pregovore s češkim kraljem Vladislavom i zatim nastavio put za Bečko Novo Mjesto, koje su u to vrijeme njegove trupe još uvijek držale pod opsadom, knez Bernardin i biskup Kristofor krenuli su, pisao je Valentini, za Modruš odakle će se lako spustiti do Senja kad se Ippolito i njegova pratnja ondje pojave.²³ Kao i Bresciani, i Valentini je tijekom tog cijelog vremena održavao redovite kontakte s knezom Bernardinom. U pismu poslanom sljedeći dan (4. kolovoza) – koje je, za razliku od većine ostalih diktiranih tajniku Giovanniju Mariji Parentiju, Valentini pisao vlastitom rukom – obavijestio je vojvodu Ercolea da mu je knez Bernardin u tajnosti kazao kako, kraljevim pričanjima usprkos, prihodi ostrogonske nadbiskupije ne premašuju 20000 dukata i kako je ključno postaviti vlastita čovjeka od povjerenja da brine o financijama. Kako to pismo ne bi došlo u ruke kraljevim pristašama i tako dovelo Bernardina u nezgodan položaj,

21 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 9 (Istruzione per Ungheria a Cesare Valentini), fol. 6-7 (7. lipnja 1486.): »Et quanto sia per il caso intravenuto a Bartholamio Brixiano, il ne despiace che lo habi dato questa molestia nelo animo di le sue maestà, et haveria facto suo debito a comunicare la cosa cum quella, perché non gli haveria potuto intravenire incomodo alcuno se quando il consiglio di quelle tutavia l'ha parlato costumatamente, et per questo non se iudica che la via non sii sicura, perché quello che l'intravene fu per soa colpa per volere servire altri. Et perché intendemo che 'l magnifico signor conte Bernardino è data qualche imputatione di questa cosa immeritamente, havendo sua magnificentia facto il dovere se bene li suoi famigli havessino manchato, et de sua magnificentia Bartholamio se lauda grandemente, volemo che in nome nostro et cussi di la prefata nostra consorte ricommandati epso conte ale prefate maestà, pregandole che per questo non vogli haverli mal animo alcuno, anzi reternirlo in quella migliore gratia che solevano, et de ciò fatine ogni opera intendendovene prima cum epso conte sotto le lettere, che gli portareti de credenza, dicendoli havere in commissione da nui di favorirlo che supplirà in respondergli, per quanto lo ha scripto a la nostra illustrissima consorte et a nui.« Objavljeno, s nekoliko pogrešno pročitanih mjesta, u MDE, sv. 3, str. 101-108 (dok. 79, str. 107-108).

22 Vidi bilj. 14.

23 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 11-13 (3. kolovoza 1486.), fol. 13r: »El signor conte Berardino col veschovo suo de Modrusio e monsignor Bernabò governatore del archiepiscopato de Strigonio e altri baroni e zintilhomini sono deputati ad venire ad Segnia ad levare et accompagnare el signor don Hipolyto e la comittiva sua. (...) In via gli provederano et haverano ad venire ala volta de Viena, perché a quello tempo sua maestà crede ritrovarsi li. Questo di de hoggi se parte el signor conte Berardino che va a Modrusio, adcioché se intende la venuta del signor don Hipolyto subito se possi transferire dove sarà; così lo episcopo sta per partirse per venire a Modrusio.«

jedino je taj dio pisma bio napisan u šifri (te je onda dešifriran na priloženoj cedulji u Ferrari).²⁴

Izvjestaji ferrarskih ambasadora Bartolomea Brescianija i Cesarea Valentinija otkrivaju kako su Bernardin i Luisa proveli gotovo cijelo razdoblje od zime 1485. – 1486. pa sve do ljeta 1487. godine kao dio kraljevskog dvora, pri čemu se Bernardin tek povremeno vraćao u Modruš. Obiteljskim imanjima u to vrijeme upravljali su njihovi familijari, s kojima su bili u redovnoj komunikaciji. To se vidi posebno dobro i iz dva već poznata izvora. Početkom veljače 1486. Bernardin je poveljom izdanom u Budimu svojem familijaru Ambrozu iz Bosiljeva dao sela Jaškovo i Zemenište na ozaljskom vlastelinstvu,²⁵ a upravo je iz Budima naložio i svojim glavnim familijarima, Martinu Oštreheriću i Ivanu Klinčiću, da popišu sve obveze kmetova modruškog vlastelinstva, što je dovelo i do sastavljanja Modruškog urbara 12. travnja 1486.²⁶ Čini se kako je upravo taj duži boravak na ugarskom dvoru, koji nam se otkriva iz izvještaja ferrarskih ambasadora, bio glavni razlog zbog kojeg je uopće i došlo do sastavljanja Modruškog urbara: kako je zajedno s cijelom obitelji provodio sve više vremena na dvoru, kao gost kraljice Beatrice, Modruški urbar trebao je – možda kao tek jedan u nizu danas izgubljenih urbara s njegovih vlastelinstava

– Bernardinu dati precizan uvid u prihode na koje je ondje mogao računati.

Bernardin Frankapan se nakon 4. kolovoza 1486. neko vrijeme više ne spominje u Valentinijevim izvještajima, što upućuje na to da je – za razliku od supruge Luise, koja je ostala uz kraljicu – doista otputovao zajedno s biskupom Kristoforom za Modruš kako bi ondje dočekao Ippolita. Međutim, kako je do studenog postalo jasno da se Ippolitov dolazak odgađa za iduću godinu, Bernardin se s biskupom Kristoforom vratio na sjever i pridružio kraljevskoj vojsci u opsadi Bečkog Novog Mjesta. Ondje ga nisu dočekale sretne vijesti. Bernardin je, čini se, iz Modruša uputio nova pisma za Ferraru, koja danas nisu sačuvana, no ako su ih ferrarski vojvoda i vojvotkinja i primili, nisu smatrali potrebnim na njih odgovoriti. Kad je Bernardin po povratku na dvor vidio da Francesco Cattivello, glasnik koji je nosio pisma između ferrarskog dvora i ambasadora Valentinija, u međuvremenu nije donio nikakav odgovor, toliko se razljutio da je Cattivella poslao k vragu (»ha dicto il diavolo al Cativello«). Opisujući tu neugodnu scenu u izvještaju pisanom 29. studenog iz Hainburga vojvodi i vojvotkinji, Valentini nije mogao sakriti svoje čuđenje što ne odgovaraju knezu Bernardinu, s obzirom na njegov ugled i skorašnji dolazak njihova sina.²⁷ Ako uzmemo u obzir da vojvoda i vojvotkinja nisu pismeno odgovorili ni na njegova sačuvana pisma, čini

24 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 14-16 (4. kolovoza 1486.), fol. 16r: »Il conte Bernardino me ha dicto la intrata de Strigonio non passare vintemilia ducati et che supra tutto se operi de havere uno vestro supra tale intrate per ogni respecto, et de ciò non voria che io intendesse de lui.«

25 CDCF, sv. 2, str. 166-167 (dok. 164).

26 Radoslav Lopašić (priř.), *Hrvatski urbari*, sv. 1, Zagreb: JAZU, 1894., str. 20-81.

27 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 66r (29. studenog 1486.): »Il conte Bernardino se duole molto che le signorie vostre fanno si pocho conto de lui, che pur non se degnano rispondere ale lettere sue, et ha dicto il diavolo al Cativello, et in vero, madama mia, l'è pur homo da farve stima per ogni respecto, et più hora che mai per respecto del signor don Ipolito, pero mi maraviglio che le vostre signorie non li rispondano.« Objavljeno u MDE, sv. 3, str. 224-225 (dok. 138), str. 225.

se da privilegirani status koji su Bernardin i Luisa uživali zbog svojih rodbinskih veza ipak nije bio bez svojih ograničenja.

Ambasadorov kancelar o putovanju od Senja do Zagreba

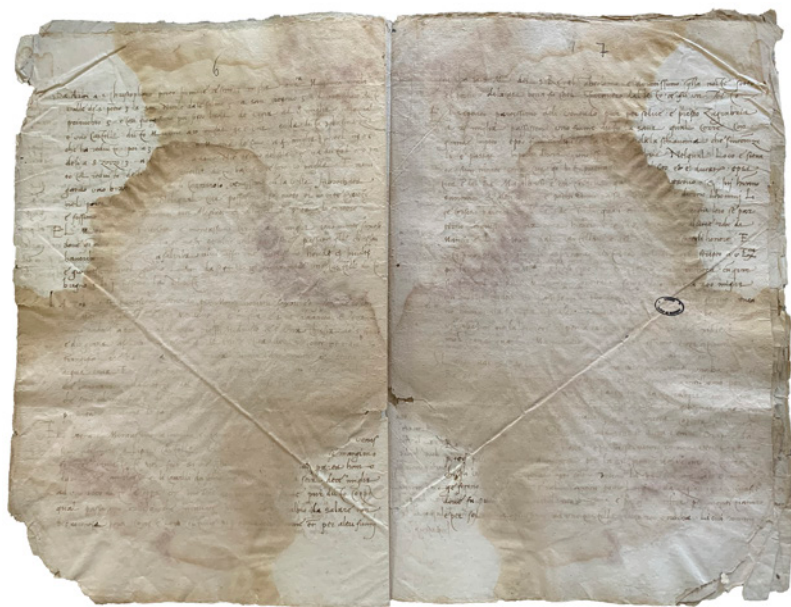
Kad je u lipnju 1486. ferrarski ambasador Cesare Valentini krenuo put Ugarske kako bi sve pripremio za – u to se vrijeme još smatralo, skorašnji – dolazak mladog Ippolita, u njegovoj pratnji nalazio se i kancelar Giovanni Maria Parenti. Parenti je bio modenski klerik, ali i pjesnik koji je uglavnom pisao na talijanskom jeziku: sastavio je biografiju sv. Geminijana, modenskog sveca zaštitnika, kao i stihovani dijalog u slavu modenskih dama (*Dialogo in commendazione delle donzelle modenesi*).²⁸ Kao ambasadorov kancelar, Parenti je imao zadatak Valentinijeve izvještaje prepisivati lijepom humanističkom rukom, iako bi ambasador osjetljivije izvještaje, koji su sadržavali i šifrirane dijelove, obično pisao vlastitom rukom. No osim što je izvršavao birokratske zadatke za ambasadora, Parenti je od Niccolò da Correggia, viteza, kondotjera i istaknutog literata na ferrarskom dvoru, dobio poseban zadatak: trebao je za vojvotkinju Eleonoru opisati cijeli put kojim je poslanstvo imalo proći od Venecije do ugarskog dvora.

Parenti je zadatak ozbiljno shvatio, detaljno prikazavši putovanje koje je njega i Valentinja vodilo od Venecije furlanskom, istarskom i kvarnerskom obalom do Senja, zatim kroz Hrvatsku i Slavoniju sve do Ippolitova budućeg sijela u Ostrogonu te ugarskog dvora u Požunu. Ondje je naposljetku 3. kolovoza 1486.

završio svoj izvještaj i poslao ga za Ferraru (sl. 3). Posrijedi je svojevrsni dnevnik puta koji je trebao zabrinutoj majci pobliže predočiti put u daleku zemlju, zemlju na samoj granici kršćanstva i turskog imperija, u koju se uskoro trebao uputiti njezin sedmogodišnji sin. Problem je što se radi o vlagom teško oštećenom sveščiću od dvanaest stranica koji se može pročitati isključivo na licu mjesta, u Državnom arhivu u Modeni, pod ultraljubičastim svjetlom, što čitanje određenih dijelova teksta čini posebnim izazovom. Mađarska povjesničarka Hajnalka Kuffart 2022. godine priredila je izdanje Parentijeva izvještaja, pažljivo kontekstualizirajući opis, posvećujući ipak više mjesta ugarskoj dionici puta. Ipak, ovdje se zbog iznimne važnosti toga izvora za hrvatsku povijest (ali i nekoliko problematičnih čitanja u Kuffartinu izdanju) u Prilogu 2 donosi novo izdanje dijela dnevnika koji opisuje put ferrarskog poslanstva kroz Hrvatsku i Slavoniju, od Senja do Zákánya na Dravi.

Iako je u fokusu ovoga rada dio Parentijeva dnevnika koji opisuje hrvatsku dionicu puta, vrijedi spomenuti kako Parenti donosi i zanimljive podatke o putovanju od Venecije, odakle su krenuli u zoru 13. lipnja, do Senja u koji su uplovili uvečer 19. lipnja. Parenti je, naime, iznimno detaljno – na pet i pol od dvanaest stranica izvještaja – opisao upravo taj dio puta. Saznajemo kako su on i Valentini putovali brodom, i to uz furlansku i istarsku obalu do Cresa, da bi zatim Osorskim kanalom skrenuli prema Novalji na Pagu te ploveći uz obale Raba i Krka napokon stigli do Senja. U tom dijelu dnevnika, koji najveći dio riječi troši na bilježenje udaljenosti između doslovno svih većih i manjih obalnih mjesta kraj kojih su prošli – izražene, kako sam Parenti naznačuje, u talijanskim miljama (koja iznosi otprilike 1,8

28 O Parentiju vidi Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 289-290.

Sl. 3 Stranice dnevnika Giovannija Marije Parentija na kojima se opisuje put kroz Hrvatsku, ASM, ASE, Ambasciatori, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 6-7 (snimio Luka Špoljarić)

km) – Parenti je između ostalog preporučio vojvotkinji Eleonori da poslanstvo s Ippolitom pristane isključivo kod benediktinaca na Škoju sv. Nikole kod Poreča;²⁹ opisao pulsku Arenu i razne lokalne legende koje je ondje

29 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 3: »giongessemo a Parenza bella cità, e visitassemo una bella chiesa dicta San Nicolò, dove habitano monachi de San Benedecto. E partendosi lo illustre e reverendo signor don Hipolyto da Venetia può quel giorno con bon vento capitarvi et alogiarli non tochando niuno di prenominati porti e cità. Epso San Nicolò è s'un schoio lontan da Parentia uno quarto de miglio, qual schoio è pien da ogni canto de olive et è invero un bello loco. Epsi monachi dano a naviganti recapito del logiamento, tanto el resto l'homo porta cum lui. E perché da Venetia fin a Segna non se trova bon pan, fa bisogno fornire la mensa d'epso, de vino, carne e formagio dreto la rivera de Istria e ad un tertio miglior mercato.« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 307.

čuo o gradu i okolici;³⁰ komentirao opasnost plovidbe Kvarnerom;³¹ a i spomenuo svoj kratki susret u Rabu s lokalnim liječnikom, zemljakom Andreom iz Modene.³²

30 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 4: »E de li a Pola ce sono 5 miglia, cità bella de Venetiani, già de Greci, presso quale è uno palazo facto in modo de uno theatro che ha 366 fenestre e rotondo. Dicono quelli homini dev'esser stato habitato per Orlando, e in similitudine de una harena, come quella de Verona. Et ad uno miglio presso epso palazo gli è la forma de uno castello inhabitato con una via sotto terra, che va al dicto palazo quale hora è chiusa. E presso Pola s'un schoio al basso vedessemo homini squartati per mal oprar loro. De li a 3 miglia venessemo ad una punta d'uno monte dicto Branchorsa, dove feceron facto d'arme in bello navali insieme Greci, Venetiani e Zenovesi, e fu secundo el dir degli habitatori per voce de antiquitate grandissima strage.« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 308. O interesima renesansnih putnika, humanista i umjetnika za antičku baštinu Pule vidi Jasenka Gudelj, *Europska renesansa antičke Pule*, Zagreb: Školska knjiga, 2014.

31 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 5: »Epso Carnare è el più pericoloso golpho che sia dal Levante al Poncto, e non è così praticho marinare che non tema non havendo el vento al modo suo.« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 309.

32 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 5: »Ma dal isola ad una cità dicta Arbi ce sono 5 miglia. Ale la qual ge conducto uno medicho, subdito de vostra celsitudine, Modenese, cognato de Iacobo Faiano dicto maestro An[drea].« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 308.

Ipak, dok o Istri i Kvarneru u ovom razdoblju saznajemo slične podatke i od brojnih hodočasnika koji su često putovali tom trasom na putu prema Svetoj Zemlji,³³ Parentijev je opis putovanja kroz Hrvatsku, cestom koja je vodila od Senja preko Modruša do Zagreba, jedinstven. Parentiju i Valentiniju trebala su četiri dana da prevale taj dio puta, a na njega su krenuli u srijedu 21. lipnja. O Senju Parenti nije imao ništa posebno reći, osim da je ambasador ondje bio primjereno ugošćen, no prolazeći kroz Vratnik prema Brinju, stekao je dojam kako se kreću gotovo pa kozjom stazom na kojoj kao da nema nikakvih drugih biljaka osim kadulje. O Brinju, koje je kralj oduzeo Anžu Frankapanu 1479. godine, Parenti također nije imao posebnih komentara, a koliko god mu je bio težak put od Senja do Brinja, ono što je slijedilo bilo je još teže. Kapela, ta grozna, stjenovita i šumovita planina, kakvoj nikad sličnu nije vidio, bila je očito vrhunac najteže dionice cijeloga puta za Ugarsku, a nju su mogli prijeći isključivo pješke. Parenti je mogao samo zahvaliti Bogu kad su napokon nakon četiri milje uspinjanja i četiri spuštanja stigli pred Modruš.

Dok o Senju i Brinju ne ostavlja konkretnih podataka, Parenti donosi nekoliko

dragocjenih informacija koje nam pružaju uvid u nepoznate aspekte života u Modrušu. Da je Modruš u to vrijeme doista bio najvažnije naselje Hrvatske, koje je doživjelo renesansu pod Bernardinom Frankapanom i njegovim ocem Stjepanom, potvrđuje i Parenti koji ga naziva ne samo »gradom kneza Bernardina« nego i »glavom Hrvatske« odnosno, glavnim ili središnjim gradom Hrvatske. Parenti k tomu bilježi i podatke o prostornom razmještaju modruškog naselja. Saznajemo tako kako je prvi lokalitet šireg modruškog područja s kojim su se putnici susretali po prelasku Kapele bila ustvari crkva sv. Franje, dosad u izvorima neposvjedočena crkva, za koju Parenti otkriva da se nalazila jednu milju pred samim gradskim naseljem, iz smjera Brinja, dakle s juga-jugozapada.³⁴ Saznajemo kako su kuće u samome gradu bile građene od čvrstih greda i pokrivene daskama, pri čemu se očito radilo o pohvalnom opisu ako uzmemo u obzir

34 U dijelu teksta koji opisuje udaljenost crkve sv. Franje od Modruša, Kuffart je u° *miglio* protumačila kao 8 *miglio*, što nikako ne može biti točno čitanje. Ne samo da se u° sasvim jasno razlikuje od drugih primjera broja 8 u izvještaju nego i 8 milja predstavlja gotovo cijelu udaljenost koju su Parenti i Valentini prešli na putu od Brinja do Modruša. Ovdje pritom nije riječ ni o rimskom rednom broju (*quinto*), jer Parenti udaljenosti ne bilježi rednim brojevima, nego glavnim. Budući da je iz opisa jasno da se crkva nalazila na širem modruškom području i da je dolazak pred nju značio kraj mukotrpog puta preko Kapele, to u° ustvari treba razriješiti kao *uno*. Kuffart je u svom komentaru, vodeći se za hrvatskom historiografijom, identificirala tu crkvu sv. Franje kao u historiografiji već poznatu franjevačku crkvu sv. Duha. Ipak, ovdje je očito riječ o drugoj crkvi. Dok se crkva sv. Duha nalazila istočno od grada i bila je ustvari dio šireg gradskog naselja, crkva sv. Franje nalazila se prema Parentiju oko jedne talijanske milje, odnosno (ako uzmemo u obzir da je riječ o aproksimativnoj vrijednosti) 1,5 – 2,5 kilometra južno-jugozapadno od grada. Prema gosp. Zvonku Trdiću, predsjedniku Katedre Čakavskoga sabora Modruše, s obzirom na Parentijev opis puta, moglo bi se raditi o dosad neidentificiranom lokalitetu koji se nalazi na Malom Makovniku, gdje se, kako sugeriraju arhitektonski ostaci, narodna predaja i lokalna toponimija (*Popov prag*), nekad nalazila crkva.

Ime »An[****]«, koje se ne može do kraja pročitati u rukopisu zbog otrgnutog dijela lista, Kuffart je razriješila kao »Antonio«, no ispravno čitanje je »Andrea« jer Parenti ovdje spominje rapskog liječnika Andreu de Camera iz Modene. Za liječnika Andreu iz Modene vidi Meri Kunčić, »Rapski obrtnici, umjetnici i medicinski djelatnici te njihovi klijenti na Rabu u drugoj polovici 15. stoljeća«, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 31 (2013.), str. 77-126 (94. bilj. 57).

33 Vidi Krešimir Kužić, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika XIV. do XVIII. št.: opora, vinorodna, kršćanska*, Split: Književni krug, 2013.; Sante Graciotti, *La Dalmazia e l'Adriatico dei pellegrini 'veneziani' in Terrasanta (secoli XIV-XVI)*, Venecija: La Musa Tallia, 2014.

što je imao reći o sljedećim postajama puta. Parenti je, čini se, s ambasadorom bio smješten u Tržanu jer otkriva kako je u toj »neosvojivoj utvrđi« vidio i izvor vode i turske zarobljenike kako rade na popravcima te kako s njezina vrha puca pogled sve do rijeke Une, koja je predstavljala granicu prema Turcima. Parenti ističe kako je ambasador u Modrušu bio izvrsno primljen i kako ga se pogostilo dobrim kruhom, jaretinom, paklarama i vinom.

Sljedeća usputna postaja na putu prema sjeveru bila je Lipa. Trgovište Lipa (ne i utvrda) bilo je sve do 1479. godine u posjedu Martina Frankapana, da bi u dramatičnim zbivanjima po njegovoj smrti kao i Brinje palo pod kraljevsku vlast.³⁵ O samom mjestu Parenti nema previše dobroga reći. Spominje kako je ovdje kralj imao svoju mitnicu, no Lipu opisuje kao mjesto u kojem su ljudi preživljavali na pogači, dok se imućnijima smatralo one koji su imali kruha: razlika kako je Parenti doživio Lipu u odnosu na Modruš očita je. U Lipi nisu noćili, nego su se nabrzinu okrijepili, zamijenili teretne konje i krenuli dalje na sjever, gdje su nakon nekih deset milja, odnosno nešto manje od dvadesetak kilometara, došli do rijeke Kupe, koju su oprezno prešli na čamcima u obliku korita kakvi su bili tipični za krajeve u koje su došli. Parenti spominje kako se mjesto nazivalo po rijeci »Kupa«, no sudeći po trasi, prijedenoj udaljenosti i spomenu kraljevske mitnice, morala bi biti riječ o Dubovcu. Uz mitnicu Parenti spominje i dva gostinjca te ističe da su on i ambasador noć proveli pod trijemom dobre kuće, pri čemu im je drveni baldahin kreveta (*šparavero*) služio kao krov.

35 O Lipi vidi Radoslav Lopašić, *Oko Kupe i Korane: mještapisne i povijesne crtice*, Zagreb: Matica hrvatska, 1895., str. 171-180.

Idući dan, 24. lipnja, Valentini i Parenti krenuli su dalje na sjever. Putujući cijelo vrijeme kroz šumu, na kraju dana prešli su rijeku Savu i zatim, nakon još dvije milje, stigli u Zagreb. Parenti, oslanjajući se sasvim sigurno na lokalno znanje, Savu, rijeku »snažnog toka«, naziva granicom koja dijeli Hrvatsku od Slavonije, ostavljajući nam tako još jedno svjedočanstvo o procesu pomicanja shvaćanja hrvatsko-slavonske granice u XV. stoljeću s Kapele prema sjeveru.³⁶ Dok je Modruš za Parentija bio neosvojivi glavni grad Hrvatske, Zagreb je zbog njegova položaja nazvao »gotovo neosvojivim« sjedištem herceštva (*ducato*). Parenti spominje i Kaptol, odnosno »utvrdu« pod biskupskom vlašću »u kojoj žive kanonici i ostali svećenici«. Ovdje napominje kako je čuo da je, usprkos dobroj utvrđenosti, pljačkaška skupina od nekoliko tisuća Turaka prije nekoliko godina napala grad, no neuspješno. Naglašava, kao i drugdje, kako su u Zagrebu bili izvrsno primljeni od vlasti: dobili su dobar smještaj, a kaštelan i kaptol su ih počastili hranom i iskazali im čast. No Zagreb je za strane ambasadore očito služio kao granična točka ulaska u samu Ugarsku i ondje su Valentini i Parenti morali čekati da pred njih dođu pratnja i kočije. Čekali su dva i pol tjedna, ističe Parenti, tijekom kojih su cijelo vrijeme bili na oprezu, imajući na umu sudbinu koja je zadesila Brescianija tri mjeseca ranije. Pritom su postajali sve nervozniji jer su se već počele širiti glasine da Valentini poput svojeg prethodnika

36 To je registrirao još Vjekoslav Klaić, »Hrvatsko Kraljevstvo u XV. stoljeću i prvoj četvrti XVI. stoljeća«, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, VIII (1905.), 1, str. 129-147 (133). To pomicanje granice se odvijalo kao posljedica širenja frankapanske vlasti te s time povezanog širenja glagoljaškog svećenstva i doseljavanja plemenitog i neplemenitog stanovništva iz jezgre Hrvatskog Kraljevstva.

pri sebi ima velik novac, i to puno veći nego što je zaista imao. Štoviše, lokalni su ih ljudi već počeli ispitivati kad će krenuti dalje, nadajući se, smatra Parenti, da će ih opljačkati na putu. U Zagrebu su se naposljetku zadržali sve do 11. srpnja, kad su pred njih stigli kraljićini ljudi: jedan поближе nepoznati ugarski plemić – koji je, Parenti poslije opisuje, s njim pokušao razgovarati na komično lošem latinskom³⁷ – te kraljičin talijanski dvorjanin, kojeg je Hajnalka Kuffart identificirala kao Bernarda Monellija podrijetlom iz Creme u Lombardiji.³⁸ Prije polaska nabavili su i pokrivenu kočiju koju je upravitelj ostrogonjske crkve, Bernabò Brancia, bio poslao očekujući skorašnji dolazak svojeg brata Antonija Brancie, ambasadora napuljskog kralja Ferrantea, od čega naposljetku nije bilo ništa jer poslanik nije mogao prijeći Jadran zbog pojačanih aktivnosti turskih pirata u Jadranskome moru.³⁹

Ako izuzmemo dio o Zagrebu, Parentijev izvještaj o slavonskoj dionici puta, tj. od Zagreba do slavonsko-ugarske granice, prilično je

kratak. Nakon što su ubrzo po izlazu iz Zagreba prošli kraj mjesta gdje je opljačkan Bresciani, stigli su do Rakovca, koji je Parenti opisao kao utvrdu opasanu palisadama u kojoj su ih stanovnici dočekali s oružjem u rukama misleći da su Turci. Sljedeći dan putovali su cijelo vrijeme kroz šumu, predahnuli su u križevačkoj utvrdi, a prenoćili u »lijepom selu« Koprivnici. Ujutro su prošli kraj još dva neimenovana sela smještena »na prekrasnoj ravnici«, vjerojatno Sv. Petar (Peteranec) i Torčec, prešli Dravu, »rijeku koja dijeli Slavoniju od Ugarske«, i stigli do Zákány. Parenti ne piše ništa posebno o Zákányu, no nije nemoguće da je i njemu i Valentiniju bilo poznato kako je upravo ovdje tek nekoliko mjeseci prije, putujući iz suprotnog smjera, iz Ugarske prema Hrvatskoj, preminuo Ivan Frankapan Krčki, koji je cijeli život bio u izvrsnim odnosima s obitelji Este u čijoj je službi neko vrijeme proveo i njegov sin Nikola koji je stradao u brodolomu tek nekoliko mjeseci prije očeve smrti.⁴⁰

Iz kasnijih stranica dnevnika koje opisuju put kroz Ugarsku vrijedi svakako izdvojiti Parentijev opis Ippolitova budućeg sijela, Ostrogona, u koji su stigli 18. srpnja. Osim

37 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 8: »E quel che se fece smentichare ogni pagura fu che quel barone che ce conducea veni a me dicendo »Canzelarie, habemus satis piscis de vivendo prope ad comedendum«. E per l'habito de Hungaria è de parlar per litteram cum li taliani. Fra l'altre eloquentie ne havea una quello barono dele excellentie parlando dela doctrina dela regina disse: »Per Deum, regina est vera sapientia mulier«. E volendo dire che la soa maestra gli era stata maestra dicea: »Fuit ad me regina meus discipulus«. Staria ben Italia se havesse una simil gramatica! In vero è però gran barono e molto lo adopra la regina a soi servitii.« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 316-317.

38 Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 315, bilj. 202.

39 Upute koje je Bernabò Brancia primio u Napulju pri imenovanju za ambasadora u Ugarskoj objavio je Albert Berzeviczy (prir.), *Acta vitam Beatricis reginae Hungariae illustrantia*, Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia, 1914., str. 89-100 (dok. 61).

40 O Ivanu (VII.) Frankapanu Krčkom vidi Petar Strčić, »Frankapan, Ivan VII ml. Krčki«, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 4, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6307> [pristupljeno 1. lipnja 2022.]. Za nove izvore o Ivanovu sinu Nikoli Frankapanu Krčkom i njegovoj karijeri u Ferrari vidi Luka Špoljarić, »Zov partenopejskih princeza«, 2020., str. 146 (bilj. 80). Iduće će godine Borso da Correggio, vođa poslanstva koje će u Ugarsku pratiti nadbiskupa Ippolita, primijetiti na prolasku kroz Brinje kako je to mjesto donedavno bilo u vlasti »jednog od braće pokojnog Nikole Senjskog«, referirajući se ovdje upravo na Nikolu, sina Ivana Frankapana Krčkog i bratića (ne brata) Anža Frankapana Brinjskog; vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 8 (Borso da Correggio), fol. 1-2 (5. srpnja 1487.), fol. 1r: »Quello di venemo ad un loco lontano da Segna circa XV miglia dele nostre, che è chiamato Brigna et altre volte fo de uno fratello del quondam Nicolò da Signa dove alogiamo assay bene.«

kaštela, crkve i njezine bogate zbirke relikvija i liturgijskog posuđa, Parenti je posebno detaljno opisao ciklus portreta ugarskih kraljeva i kraljica koji se nalazio u kaštelu, a pod kojima su stajale jasno naznačene godine vladanja i nacionalno podrijetlo. Ciklus je tih portreta – koji je prema Antoniju Bonfiniju dao izraditi Ivan Vitez u vrijeme dok je bio ostrogonjski nadbiskup⁴¹ – započinjao s Atilom, kraljem Huna, i prikazom dolaska Huna sa stadima u Panonsku nizinu, što ne iznenađuje s obzirom na činjenicu da je Atila ugarskim humanistima bio jedan od najvažnijih nacionalnih heroja.⁴² Tjedan dana poslije, 24. srpnja, Valentini je s Parentijem u pratnji napokon doveden u okolicu Požuna, pred kralja i kraljicu, kojima su pokazali (nažalost, danas nesačuvane) portrete Ippolita i ostale djece Ercolea i Eleonore. Sljedećih desetak dana redovno su se sastajali s kraljem, koji je, kako je već kazano, 3. kolovoza otputovao na sastanak s češkim (i kasnijim ugarskim) kraljem Vladislavom Jagelovićem, dok je istovremeno Bernardina Frankapana i

Kristofora Stojkovića poslao za Senj kako bi ondje dočekali mladog Ippolita.

Iz Parentijeva dnevnika, ali i izvještaja Cesarea Valentinija pisanih iz Zagreba, postaje sasvim jasno da su obojica smatrali Hrvatsku, točnije cestu od Senja do Zagreba, najzahtjevnijom dionicom puta kojim je mladi nadbiskup trebao proći od Ferrare do ugarskog dvora i sjedišta svoje nadbiskupije. To je sasvim sigurno dijelom bilo zbog turske opasnosti. Vidjeli smo kako je još Bernardin Frankapan u svojim pismima poslanima u travnju uvjeravao ferrarski dvor kako opasnost u Hrvatskoj predstavljaju isključivo Turci. Jedini Turci koje je Parenti spomenuo u svojem dnevniku bili su Bernardinovi zatvorenici koji su obavljali popravke na Tržanu, ali istaknuo je pritom i blizinu turske granice na Uni. Ambasador Valentini u svojim je izvještajima iz Zagreba također upozoravao kako su ubrzo nakon njihova prolaska Turci doista i prešli Unu i počeli pljačkati modruški kraj. No napomenuo je pritom i to da se domaći ljudi oko toga nisu puno uzbuđivali jer je, kako su mu kazali, bila riječ o manjoj pljačkaškoj grupi, koja je brojala četiristotinjak konjanika, što pak nije kršilo primirje koje je bilo sklopljeno 1483. godine i o čijem je produženju, saznao je od firentinskih trgovaca pristiglih iz Ugarske, u tom trenutku turski poslanik pregovarao na ugarskom dvoru.⁴³ Ferrarski dvor pritom je bio vrlo dobro

41 Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum decades*, József Fögel et al. (prir.), Leipzig: Teubner, 1936. – 1941., sv. 4, str. 47.

42 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 9-10: »L'habitatione del castello è bella e vedese da ciascuna fenestra circumcirca coline, pianure e lo Danubio, qual circuisse epsa forteza da dui canti. Ha giardino dentro, camere belle e molte, una gran sala dove sono depincti quanti duca e regi dominorno mai Hungaria, incomenzando ad Atila, Dei flagellum, et in che modo venerno primo le persone ad habitare Hungaria cum bovi, pecore et altri armenti. Fra l'altri regi ge ne è uno che nacque de una madama de casa Estense, *illuſtrissima et celeberrima*, el nome dela qual non me occorre a memoria. Fu regina facunda, prudente e de gran governo. Hano epsi regi sotto loro pedi scripto quanto visceno e la nation loro. È una gran maestà a vederli.« Vidi i Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 319-320.

43 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 4-5 (6. srpnja 1486.), fol. 4v: »Lo oratore del Turcho anchora se ritrova a Buda presso la maestà del re e venne cum circha venticinque cavalli, che è mancho assai de quello che intese a Segne, come de li etiam deddi adviso vestra celsitudine per una mia. Li Turchi che sono ale confine de Modrusio, cità del signor conte Bernardino, per questo intendo hano incomenciato da quindeci giorni in qua a fare una correria, quale però par non sia extimata molto qui. Né per questo dicono non intendersi esser rotta

upoznat s time koliko su razorne bile veće turske provale u Hrvatsku. Nicolò Sadoletto, ferrarski ambascador koji je u Ugarskoj boravio od 1482. do 1484. godine sa zadatkom da uvuče kralja Matiju u rat protiv Venecije, izvještavao je u kolovozu 1482. kako je skupina od 3000 Turaka tada provalila u Hrvatsku te tom prilikom zapalila Bernardinov Dubovac zajedno s njegovim stanovništvom, pri čemu je, nagađalo se, mogao stradati i glasnik koji se tada ondje zatekao.⁴⁴ Vjerojatno su upravo zbog Turaka ambascador Valentini i kancelar Parenti u svojim izvještajima naglašavali da će Bernardin Frankapan dočekati Ippolita u Senju i osigurati mu pratnju.⁴⁵

Drugi, još važniji razlog zašto su Valentini i Parenti smatrali Hrvatsku najzahtjevnijom dionicom puta bila je priroda hrvatskog terena i stanje ceste od Senja do Zagreba. Dok je Parenti u svojem dnevniku opisivao vojvotkinji visoke planine, šumovite nizine, i brze rijeke koje je ovdje trebalo prijeći, Valentini je iz Zagreba eksplicitno napomenuo vojvodskom paru da je cesta »najvećim dijelom jako loša«, i to toliko da će se mladog Ippolita na nekim

dijelovima morati nositi. Preporučio je stoga vojvodskom paru da za sina naprave laganu nosiljku u obliku korske stolice i pokojim kapitelom koji će ga štititi od granja.⁴⁶

O putovanju nadbiskupa Ippolita i svećaninima dočecima na putu kroz Hrvatsku

Nadbiskup Ippolito naposljetku ipak nije stigao u Ugarsku u jesen 1486. godine. Zbog njegove mlade dobi i boležljivosti put je odgođen za početak sljedećeg ljeta, tako da je na kraju iz Ferrare krenuo tek 19. lipnja 1487. Iako su u siječnju 1487. Valentini i kraljica u Beču raspravljali je li bolje da Ippolito dođe preko Senja ili pak preko Kopra – oko čega se tražilo i mišljenje kneza Bernardina, čiji se dolazak na dvor tada očekivao⁴⁷ – odluka je pala da se ipak ide preko

la tregua che hano cum la soa maestà del re, quando la correria non passa *hinc inde* quatrocento cavalli.«

44 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 3 (Nicolò Sadoletto), fol. 21-22 (17. kolovoza 1482.), fol. 21r: »Dubitemo assai che 'l cavallaro non sie incorso nele mane de Thurchi ad uno luoco chiamato Doboazo, che è del conte Bernardino tra Modruso et Zachabria, che li Turchi circa tre milia hano trascorso la Corbatia et facti grandissimi damni et menatosi multe anime christiane et questo Doboazo hano brusato cum le persone habitante, et se dice che li in quella hora et tempo era arivato uno cavallaro, el quale de necessità è brusato o portato via.«

45 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (3. kolovoza 1486.), str. 12: »A Segnia per incontrare el signor don Hipolyto gli sono desposto andare el signor conte Bernardino Frangipani, lo veschovo di Modrusio e altri baroni e zentilhomini.« Usp. Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 324.

46 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 6-7 (6. srpnja 1486.), fol. 6r: »E parlando io cum Francesco che 'l non seria se non bene che 'l fusse ordinato el modo che 'l signor don Hipolyto fusse portato da Segne insina a Zagabria per homini per esser la magior parte dela via molto cativa. Me dice essersi ragiunato de farlo portare in barella. Laudaria che vostra signoria gli facesse fare una cathedra nela qual potesse stare a sedere e fusse sula forma de quelle de core cum qualche pocho capitello de sopra per respecto dele frasche e degli spini. Voria esser dicta cathedra più portatile e legiera che fusse possibile, acioché a portare bastasseno quatro homini per volta per che potesseno meglio e più presto caminare.«

47 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili: 1487), fol. 1rv: »Per la via che habia a tenere il signor don Hyppolito due ce ne sono che se possino fare: una de venire a capitare a Segnia, la qual se bon è secura per terra al venire in qua, tamen a venire insina a Segnia è piu longa et anche non se può dire se non più pericolosa per haverse a passare più mare; l'altra se è de venire a capitare in Capodhistria, qual via è più breve et assai mancho mare se haveria a passare, vero è che per terra se passa alquanto pocho s'uso quello dello imperatore e perché 'l signor conte Bernardino Frangipani lauda più questa via. La maestà della regina concorre anchor lei in quella opinione, dicendo che per quello pocho dubio che v'è degli inimici se potria far due cose: l'una, levare voce de voler venire a capitare a Segnia; l'altra se è de provederli de 200 o 300 armati a cavallo che acompagnasseno sua reverendissima signoria. Ma perché el signor conte Berardino dice che lo torà a condurre a salvamento per dicta via, la predicta maestà

Senja i Zagreba kako je isprva i bilo zamišljeno. Naposljetku je gotovo trećina ljudi iz nadbiskupove velike svite koja je brojala tridesetak ljudi s puta pisala vlastita pisma Ippolitovim zabrinutim roditeljima u Ferrari. To su prije svega bili Borso da Correggio, vođa poslanstva, Beltrame Costabili, apostolski protonotar i upravitelj ostrogonske nadbiskupije, te Bartolomeo Bresciani, koji je služio kao ambasador iz prethodne godine i bio upoznat s putom. No u Državnom arhivu u Modeni čuvaju se i pisma manje uglednih članova poslanstva od kojih su neki bili članovi nadbiskupove familije i kao takvi trebali ostati u Ugarskoj. Pisma koja su ljudi iz Ippolitove pratnje slali u Ferraru poslana su s glavnih postaja putovanja: iz Senja, Zagreba, Bečkog Novog Mjesta (gdje su došli predstaviti mladog nadbiskupa kralju i kraljici) i naposljetku iz Ostrogona, njihova konačnog odredišta.⁴⁸

Nadbiskup i njegova pratnja u Senj su stigli 27. lipnja, a 30. lipnja krenuli su prema Zagrebu. Iako je Bernardin Frankapan prema prvotnom planu trebao s modruškim biskupom Kristoforom Stojkovićem dočekati ferrarsko poslanstvo u Senju, njih su se dvojica još u studenom 1486. vratili na dvor. Za put od Senja do Zagreba nadbiskupu i njegovoj pratnji trebao je jedan dan više u odnosu na

Valentinija i Parentija jer su bili prisiljeni noćiti već u Lipi umjesto u Dubovcu, a nakon toga u Jastrebarskom, da bi u Zagreb stigli 4. srpnja.⁴⁹ Razlog tomu je bilo Ippolitovo narušeno zdravstveno stanje, uzrokovano velikim ljetnim vrućinama, jer usprkos činjenici da je cijelim putem veselo jahao – najzahtjevniji dio puta na muli, a ne na nosiljci – u Lipi je dobio povišenu temperaturu i noć je proveo povraćajući.⁵⁰ Tim cijelim petodnevnim putem od Senja do Zagreba nadbiskupu i pratnji vojnu je zaštitu osigurao senjski kapetan Peter Macskási, s pratnjom od petsto ljudi. Kraljica je Beatrica, naime, vijest o polasku nadbiskupa iz Ferrare primila u Bečkom Novom Mjestu tek 30. lipnja, tako da je Bernardin Frankapan, koji je još prethodne godine bio zadužen da dočeka Ippolita u Senju, iz Austrije poslan tek 1. srpnja, nemalo se iznenadivši kad ga je zatekao već u Zagrebu. Nadbiskup se s pratnjom u Zagrebu zadržao tri i pol tjedna čekajući na kočije koje je kraljica poslala iz Ostrogona.

non se è risolta altramente circa ciò, aspectando la gionta del signor conte che sarà in breve e di questo poi se concluderà vostra signoria ne sarà advi[sal]ta ad tempo.« Ovo je ustvari krivo arhivirani prvi list izvještaja Cesarea Valentinija poslanog 7. listopada iz Beča, čiji se ostatak nalazi u ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10:1487 (Cesare Valentinii), fol. 7-10.

48 To su izvještaji koje potpisuju Ludovico Zangarino, Giovanni Valla, Francesco Bagnacavallo, Francesco dalle Balestre, Antonio Sbalzerino di Benintendi, Taddeo de Lardi, Francesco dalla Palude, Vincenzo Pistacchio, Gregorio di Pannonia. Za popis članova poslanstva vidi Hajnalka Kuffart, Tibor Neumann, »Olyan szép kísérete lesz«, 2021., str. 379-380.

49 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 13 (Francesco da Bagnacavallo), fol. 1r (27. lipnja 1486.): »ogi siamo arivati qua in Segna.« ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili: 1487), fol. 6rv (5. srpnja 1487), fol. 6r: »Li adviso como sua signoria a l'ultimo del passato sano et de bona volgia cum tuta la comitiva sua se partì da Segna acompagnato semper da quello magnifico capitano. Et quella sera se ne vene a Brigna, dove secondo lo loco fu ben tractato dal prefato capitano. L'altro zorno, che fu a primo del presente, se ne vene a Modrusa, terra del conte Bernardino dove fu honorato da processione et altre demonstratione asai da quello logotenente, et per nome del prefato conte Bernardino et reverendo episcopo fu presentatoli tanta de roba de ogni sorte che sufficientemente suppli a tuta la comitiva. L'altro zorno che fu a 2o vene a Lippa dove se hebe pocha comoditate de lozamenti. L'altro zorno, che fu a 3. vene a Strabatia dove anchora non se hebe alcuna bona comoditate de lozamenti. L'altro zorno, che fu a 4. giunssi sua signoria reverendissima sano et galgiardo cum tuta la comitiva sua qua in Zagabria.«

50 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili: 1487), fol. 6rv (5. srpnja 1487.), fol. 6v.

Napokon su 27. srpnja krenuli iz Zagreba na sjever do Soprona, gdje su 13. kolovoza proslavili Ippolitov imendan, da bi napokon na Veliku Gospu, 15. kolovoza, stigli pred kralja i kraljicu u obližnjem Bečkom Novom Mjestu. Konačna postaja njihova puta bio je Ostrogon, u koji su stigli krajem rujna, nakon čega se jedan dio poslanstva s ambasadorom Valentinijem vratio u Ferraru.⁵¹

Dok je Parenti pisao o udaljenostima između mjesta i uvjetima koje su ta mjesta nudila, članovi nadbiskupove pratnje u svojim su pismima izvijestavali o zdravlju nadbiskupa, troškovima putovanja i drugim različitim organizacijskim izazovima i potrebama. Ipak, ono do čega je vojvodskom paru bilo posebno stalo i čemu su ljudi iz Ippolitove pratnje pridavali posebnu pozornost jest da mladi Ippolito bude primjereno predstavljen i da ga predstavnici mjesta kroz koje je prolazio dočekuju dostojno, u skladu s njegovim podrijetlom i statusom te novom časti koju je stekao u Ugarskoj. Potrebu da se Ippolita dostojno predstavi u Ugarskoj dobro je shvaćao i ambasador Valentini koji je prethodne godine bio preporučio vojvodskom paru da se prije putovanja napravi stotinu Ippolitovih grbova (grbova obitelji Este s biskupskom mitrom). Ti su grbovi, vjerojatno kao zastave, trebali biti podijeljeni po mjestima kojima je mladi nadbiskup trebao proći na putu za Ostrogon.⁵² Iako je i Valentiniju kao ferrarskom ambasadoru

ukazana čast u gradovima kroz koje je prolazio, putovanje nadbiskupa Ippolita, člana vladarske kuće i nećaka ugarske kraljice, zahtijevalo je organizaciju daleko svečanijih dočeka.

Izvjestaji ljudi iz Ippolitove pratnje posebno opisuju dočekte koje su mu priredili predstavnici lokalnih vlasti u trima ključnim mjestima kroz koje je prošao na putu kroz Hrvatsku: u Senju, Modrušu i Zagrebu. Saznajemo tako da, kad je 27. lipnja nadbiskup sa svojom pratnjom stigao u Senj, pred njih su u gradsku luku u procesiji stigli kraljevski kapetan Peter Macskási u pratnji cijelog klera i brojnih građana, koji su poslanstvo pratili do katedrale, gdje je oko 13 sati služena misa po lokalnim običajima.⁵³ Nadbiskup i njegova pratnja zatim su smještene u gradskom kaštelu, gdje je tijekom večere, posebno su istaknuli ljudi iz Ippolitove pratnje, Macskási inzistirao da on dodaje ubrus mladom nadbiskupu. Macskási je kao senjski kapetan, prvi predstavnik kraljevske vlasti u zemljama pod ugarskom krunom, očito pridavao veliku pozornost da kroz ceremonijal iskaže čast uglednom gostu, u čemu su ulogu trebale igrati

51 O povratku većeg dijela poslanstva pišu i ferrarski kroničari; vidi Ugo Caleffini, *Croniche 1471 – 1494*, Ferrara: Deputazione provinciale ferrarese di storia patria, 2006., str. 706.

52 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 10 (Cesare Valentini), fol. 17-20 (4. kolovoza 1486.), fol. 20v: »Recordo etiam a vostra signoria quando però gli para così ad epsa che quella faci fare fina a 100 arme ala divisa Estensi con la mitra sopra che habia a far portare cum lui el signor don Hipolyto per poterne lasciare a memoria sua negli loci dove passarà.«

53 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili), fol. 2rv (27. lipnja 1487.), na fol. 2r: »Il reverendo et illustre monsignor nostro cum tuta la comitiva sua è giunto a Segna sano et di bona volgia, senza alcuna molestia per agitatione de mare, dove dal capitano dela maestade del signor re de Ungaria è stato ricolto et honorato molto degnamente, el quale insina al porto vene incontrare al prefato reverendo monsignor nostro cum la processione de tuto el clero et comitiva de multi citadini. Et prima condusse reverendo et illustre signor cum tuti nui altri nela ecclesia catedrale, dove sua reverenda signoria stete ad una messa cantada asai solenemente secundo el paese perché era circa hore 13. Et poi lo compagnò al castello dela terra dove honorevolmente aloza sua reverenda et illustre signoria. Venuta l'hora del disnare el capitaneo proprio andese a la cusina et fece portare la vivanda et volsse lui per ogni modo dare la toalgia ale mane al reverendo monsignor nostro et fece uno honorevole convito. Dapoi disnare el signor Borsso et io incontinente habiamo spazato Polidoro a la sacra maestade dela regina avisandoge la giunta dil prefato illustre et reverendo monsignor nostro qua.«

i danas sačuvane reljefne ploče izvedene u renesansnom stilu s grbovima kralja Matije i kraljice Beatrice Aragonske koje su bile postavljene u kaštelu i drugim mjestima u gradu.⁵⁴

Nadbiskup i njegova pratnja zajedno s Macskásijem stigli su u Modruš 1. srpnja. U gradu tom prilikom nije bilo kneza Bernardina ni biskupa Kristofora, no njihov predstavnik, *logotenente*, nesumnjivo potknežin Martin Oštreherić – Bernardinova desna ruka – nije ništa manje pozornosti pridao organizaciji svečanog dočeka.⁵⁵ Beltrame Costabili tako bilježi kako je potknežin nadbiskupa i pratnju dočekao s procesijom i drugim predstavama te im u ime kneza Bernardina i biskupa Kristofora predao razne darove.⁵⁶ (Dok su u Senju na kaštelu već bili stajali renesansni grbovi kralja i kraljice, ovdje se u Modrušu nadbiskup vjerojatno mogao susresti s novim četvorenim grbovima Frankapana Modruških, koji su isticali ne samo njihovo podrijetlo od stare rimske krvi, nego, vidjeli smo, i veze s dinastijama

Este i Marzano.) Oštreherić je, čini se, bio upoznat s Ippolitovim dolaskom i prije Macskásija. U Državnom arhivu u Modeni, u sasvim jednom drugom fondu, čuva se i jedno Oštreherićevo pismo, pisano u Hreljinu 2. lipnja 1487. kao odgovor na ranije pismo vojvotkinje Eleonore (sl. 4). Modruš, potvrđuje ovo pismo, ali i druga koja su kraljica Beatrica i vojvotkinja Eleonora izmijenile tih mjeseci,⁵⁷ služio je kao važna postaja na putu kojim su se kretali poslanici koji su kružili između ferrarskog i ugarskog dvora, čak i kada ondje nije bilo kneza Bernardina.

U Zagreb je nadbiskup Ippolito s pratnjom stigao 4. srpnja, a tri milje pred gradom, vjerojatno kod jednog od prijelaza na Savi, dočekao ih je osobno zagrebački biskup Osvald Thuz, s užinom (voćem i kozicama) te dvama lijepim konjima te popisom stvari koje je pripremio za njih.⁵⁸ U Zagrebu se poslanstvo zadržalo do 28. srpnja. Prvo se nekoliko dana čekalo na Bernardina Frankapana (koji je trebao osigurati oružanu zaštitu nadbiskupu zbog učestalih pljačkaških pohoda na štajersko-slavonskoj granici), a zatim i na kočije koje je Beatrica poslala iz Ostrogona. Bernardinov je dolazak izazvao veliku radost kod mladoga Ippolita. Bernardin i Ippolito bili su bratći – Bernardinova majka Isotta bila je polusestra Ippolitova oca

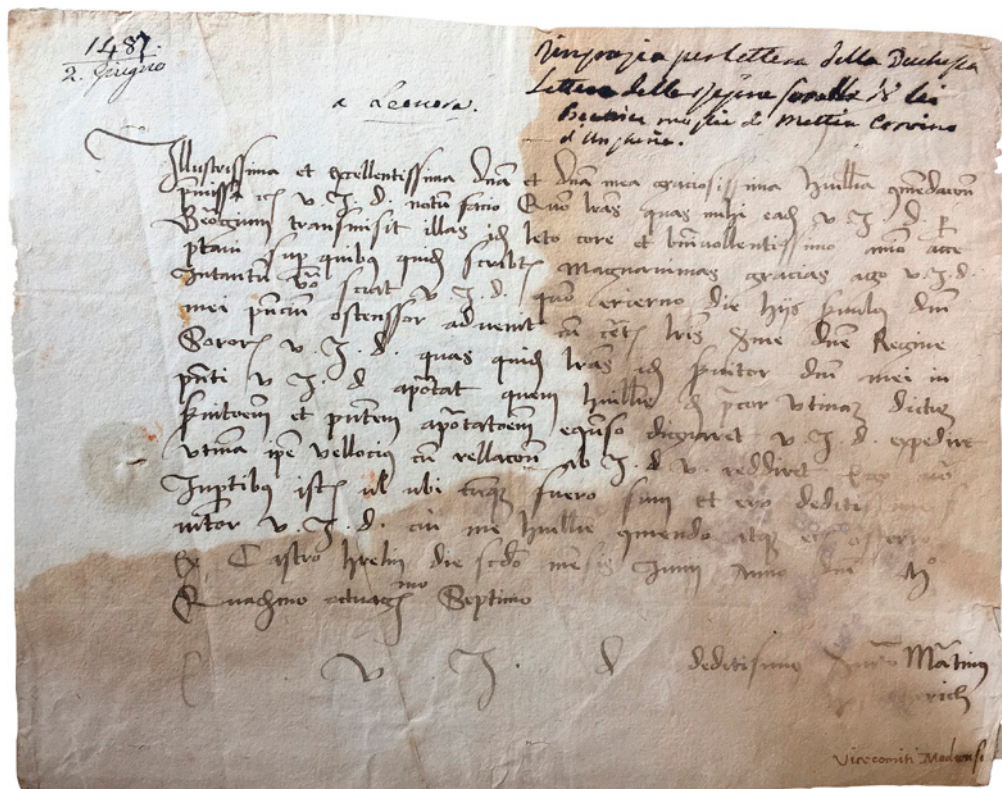
54 O reljefnim pločama kralja Matije i kraljice Beatrice te kontekstu njihova nastanka vidi Danko Šourek, »Renesansne ploče s grbovima Matijaša Korvina i Aragonaca iz nekadašnjega kaštela u Senju«, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 52 (2020.), 3, str. 203-224.

55 O Oštreherićima vidi Borislav Grgin, *Počeci rasapa*, 2002., str. 118.

56 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili), fol. 6rv (5. srpnja 1487.), fol. 6r: »L'altro zorno, che fu a primo del presente se ne vene a Modrusa, terra del conte Bernardino dove fu honorato da processione et altre demonstratione asai da quello logotenente, et per nome del prefato conte Bernardino et reverendo episcopo fu presentatoli tanta de roba de ogni sorte che sufficientemente suppli a tuta la comitiva.« Hajnalka Kuffart i Tibor Neumann pišu kako je biskup Kristofor Stojković možda dočekao Ippolita u Modrušu i nastavio put s njim za Zagreb, no za takav zaključak nema osnove; usp. Hajnalka Kuffart, Tibor Neumann, »Olyan szép kísérete lesz«, 2021., str. 356 (bilj. 221).

57 Vidi npr. MDE, sv. 3, str. 303-305 (dok. 185), str. 304.

58 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili), fol. 6rv (5. srpnja 1487.), fol. 6r: »Questo reverendissimo episcopo una cum il capitano vene incontra a monsignor nostro circa milgia 3 de ricolgilo asai honorevolmente. [...] Il prefato reverendissimo episcopo presentò a monsignor nostro alcune fructe et gambari cum una lista dove se contene scripte alcune robe necessarie per il vivere le quale dona al prefato monisgnor nostro sua signoria. [...] sua signoria ha presentato al prefato monsignor nostro dui belli ronzini.«

Sl. 4 Pismo Martina Oštreherića vojvotkinji Eleonori Aragonskoj, ASM, ASE, Stati e città, b. 196, fasc. 2, 1487 (snimio Luka Špoljarić)

Ercolea – i vjerojatno su se upoznali još prilikom Bernardinova boravka u Ferrari kojeg se prisjetio u svome pismu Eleonori Aragonskoj. Saznajemo kako je u Zagrebu mladi nadbiskup uživao u Bernardinovu društvu. Kako piše Giovanni Valla, jedan od manje važnih, no blagolagoljivijih članova poslanstva, druženje s Bernardinom bilo je dječaku ništa manje milo od druženja

sa starijim bratom Alfonsom.⁵⁹ Francesco dalle Ballestre donosi nam i neke detalje njihova boravka u Zagrebu, otkrivajući kako

⁵⁹ ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 10 (Giovanni Valla), fol. 1r (17. srpnja 1487.): »Sua signoria sta benissimo et tanto di bona voglia quanto possibile a dire, et maxime essendo qui il conte Bernardino cum el quale sua signoria sta cossi domesticamente et alegremente, quanto se la fosse cum el signore suo fratello don Alfonso.«

su jedan dan Bernardin i Ippolito iskoristili kako bi s nadbiskupovom pratnjom i drugim uglednicima posjetili samostan sv. Franje na Kaptolu, gdje su tom prilikom i ručali.⁶⁰

Ubrzo nakon što su 24. srpnja u Zagreb stigle dugo očekivane kočije, Bernardin je otpratio Ippolita i njegovu povorku do Soprona, da bi napokon, na Veliku Gospu, stigli pred kralja i kraljicu u obližnjem Bečkom Novom Mjestu.⁶¹ U krugu kraljevskog para Ippolito je sreo i ostatak rodbine, Bernardinovu suprugu i rođakinju po majci, Luisu, te njihovu djecu, Beatricu, Matiju, Kristofora, Ferenata te možda i Mariju Magdalenu, koja je u to vrijeme mogla imati nekoliko mjeseci do godine dana. Giovanni Valla čak nam otkriva kako je u Bečkom Novom Mjestu Ippolito provodio dane igrajući se s djecom kneza Bernardina, dok ih je kralj sa strane promatrao s velikom radošću.⁶² Mjesec dana kasnije, nadbiskup Ippolito stigao je sa svojom pratnjom do konačne postaje svojega puta, Ostrogona. Ondje ga je, po svemu sudeći,

60 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 11 (Francesco dalle Ballestre), fol. 1r (17. srpnja 1487.): »Luni [***], che fu a dì 16 del dicto, il prelibato nostro signore reverendissimo insieme con la famiglia sua et alquuni zentilhomeni et etiam il signore conte Bernardino andareno per recreatione loro al piano fuor dila terra nel borgo, a zona ad uno munisterio si chiama san Francesco, dove cenano con piacere assai.«

61 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 8 (Borso da Correggio), fol. 2-3 (24. srpnja 1487.), fol. 2r: »La causa del nostro stare qui lungamente è stato per aspetare le carette le qualle questa matina sono arivate.«

62 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 10 (Giovanni Valla), fol. 3r (26. kolovoza 1487.): »Io dirò pur questo anchora che fece sua maestà in campo: essendo epso monsignore nostro in campo logiato in le stancie proprie del re et a vesino del re, da mezo zorno solo solo sua maestà viene ad una fenestrella dela camera de monsignore nostro, il quale iugava cum li fioli de conte Bernardino et li stete sua maestà bon pezolo a vederlo zugare. Tanto è el piacere che ha sua maestà de epso monsignore nostro reverendissimo.«

otpratio i Matija Frankapan zajedno s drugom odabranom djecom najuglednijih plemića kraljevstva, kako bi ondje neko vrijeme proveo kao član Ippolitova kućanstva. Dječake je u Ostrogon pratio i Bernardinov bliski suradnik, modruški biskup Kristofor Stojković, koji je, izvještava nas Bartolomeo Bresciani, dan nakon Ippolitova svečanog ulaska u grad u katedrali služio svečanu misu.⁶³ A upravo tih je mjeseci na poziv biskupa Kristofora u Ugarsku stiglo i njegovo drugo kumče, dubrovački humanist, pisar i minijaturist Feliks Petančić, kojem je biskup našao posao u kraljevskom skriptoriju i koji je tako dodatno ojačao hrvatski kontingent oko kneza Bernardina na dvoru kralja Matije.⁶⁴

Epilog: Frankapani Modruški u posljednjim godinama renesanse na dvoru kralja Matije
Izbor Ippolita d'Estea za ostrogonskog nadbiskupa i njegov dolazak u Ugarsku u vrijeme završetka austrijsko-ugarskog rata kralj Matija i kraljica Beatrica pretvorili su u trijumfalni događaj kojim su talijanskim dvorovima nastojali predstaviti moć i sjaj ugarskog dvora. Izvještaji koje su ferrarski ambasadori na ugarskom dvoru sastavljali tih godina jedinstven su korpus izvora koji pruža iznimno širok raspon informacija o Bernardinu Frankapanu, njegovoj supruzi i djeci te o statusu koji su mu donijele rodbinske veze. Bilo je to vrijeme, sada znamo, koje je Bernardin proveo krećući

63 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 9 (Bartolomeo Bresciani), fol. 5r (24. rujna 1487.): »la messa fu cantata per lo episcopo de Madrusa.«

64 O Petančiću vidi Luka Špoljarić, »Feliks Petančić«, u: David Thomas, John Chesworth (ur.), *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History*, sv. 7, Leiden: Brill, 2015., str. 50-57; Leon Cvitić, »The Real Felix: The Archival Lives of Feliks Petančić«, u: *Syśtasis*, 41 (2023.), str. 41-51.

se između kraljevskog dvora, vojnih tabora u Austriji i Modruša, dok je njegova supruga cijelo to vrijeme bila dijelom kruga dvorskih dama okupljenih oko kraljice Beatrice. Bernardin i Luisa redovito su sudjelovali na svečanim ručcima i večerama kraljevskog para, a njihova sve brojnija djeca – Beatrica, Matija, Kristofor (Krstó), Ferenat, Marija Magdalena i Izota – donosila su mnogo radosti kralju i posebno kraljici, koja se, vidjeli smo, o njima često i sama brinula. Istovremeno, njihovi su gradovi i utvrde bili redovite postaje na putu od Senja do Zagreba i dalje prema ugarskom dvoru, o stanju kojeg su ferrarski ambasadori i uglednici, kao i njihova pratnja, ostavili je-dinstvene informacije.

Iako opet postaju rjeđi nakon 1487. godine, ferrarski i drugi izvori daju naslutiti kako se život Bernardina i njegove obitelji nije mnogo promijenio u posljednjim godinama vladavine kralja Matije. Bernardina tako susrećemo u Beču u ožujku 1488. kako od kralja uspijeva ishoditi potvrdu prijašnje potvrde kralja Žigmunda raznih obiteljskih privilegija,⁶⁵ dok dva mjeseca poslije opet osigurava pratnju nadbiskupu Ippolitu prilikom njegova posjeta Beču.⁶⁶ Prilikom tog posjeta Bernardin je od nadbiskupa posudio 30 florena, a da su održavali redovite kontakte i u kasnijim godinama potvrđuje činjenica da je do 1493. godine dug narastao na 55 florena.⁶⁷ Štoviše, od Ippolita su novac posuđivali Bernardinovi pobliže nepoznati *parenti* (što će reći rođaci ili,

vjerojatnije s obzirom na njihova imena, familijari), Bartol i Luka, pri čemu bi se u slučaju prvoga možda moglo čak raditi o veszpremskom kano-niku i modruškom plemiću Bartolu Hodkoviću, koji je studirao u Beču i Italiji te ondje stekao doktorat obaju prava.⁶⁸ Istovremeno, u lipnju 1489. na dvoru su u Budimu, vidjeli smo, sklopljene zaruke male Marije Magdalene Frankapan i Mátyása Pongráca Dengelegija, a iz ugovora se jasno vidi kako su o njemu pregovarale upravo majke, Luisa i Elizabeta, uz posredovanje kraljice Beatrice.⁶⁹ Bernardin se ovih godina s vremenom na vrijeme vraćao i do Modruša, kojim su nastavili upravljati njegovi službenici: u rujnu 1489., kada se očekivalo da će Ippolitov stariji brat Ferrante d'Este nakon godina provedenih u Napulju doći provesti neko vrijeme i na ugarskom dvoru, u Senju ga je trebao dočekati knez Bernardin koji se u to vrijeme nalazio u Modrušu.⁷⁰

Još su Bernardinov djed, moćni ban Nikola, a posebno otac Stjepan, prihvaćali renesansne ideje o nužnosti pomnog oblikovanja imidža

65 CDCF, sv. 2, str. 184-186 (dok. 175).

66 ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 13 (Francesco da Bagnacavallo), fol. 5r (13. svibnja 1488.).

67 Vidi Hajnalka Kuffart, *Modénában őrzött esztergomi számadáskönyvek és az esztergomi érsekség udvartartása*, doktorski rad, Budimpešta: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2018., str. 64, 72 (bilj. 562), 87 (bilj. 692), 119 (bilj. 1005), 124 (bilj. 1049).

68 Ti se »Bartholamio e Lucha, parenti del conte Bernardino« spominju u registrima ostrogonjske nadbiskupije u siječnju 1490., kad im je isplaćeno 8 dukata; vidi Hajnalka Kuffart, *Modénában őrzött esztergomi számadáskönyvek*, 2018., str. 92. Bartol i Luka sigurno nisu bili Frankapani, a sigurno nisu pripadali ni Bernardinovoj talijanskoj rodbini jer bi u tom slučaju bili navedeni kao Ippolitovi rođaci. O Bartolu Hodkoviću vidi László Solymosi, »Könyvhasználat a középkor végén (Könyvkölcsözés a veszprémi székesegyházi könyvtárban)«, u: Ilona Kovács (ur.), *Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról*, Budimpešta: Országos Széchényi Könyvtár, 1989., str. 77-119 (108).

69 CDCF, sv. 2, str. 188-191 (dok. 181).

70 Vidi ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 2, fasc. 3 (Beltrame Costabili: 1489), fol. 6-7 (16. rujna 1489.), posebno na fol. 7r: »et diseme poi che il conte Bernardino se ritrova a Motrussa, forssi che tocharà a lui.«

obitelji, posebno u međunarodnom kontekstu,⁷¹ a tu je tradiciju prihvatio i Bernardin. Ne samo da je, vidjeli smo, upravo on uveo novi četvoreni obiteljski grb, kojim je istaknuo veze s dinastijama Este i Marzano, nego je istih godina vrlo pažljivo nastojao ovjekovječiti ugled vrsnog ratnika i borca protiv Turaka koji je stekao na bojnom polju. Ključnu ulogu u tome igrali su humanisti koji su se tih godina kretali oko ugarskog dvora. Antonio Bonfini tako je krajem 1480-ih u svojim *Dekadama o ugarskoj povijesti* pisao o Bernardinovoj pobjedi nad Turcima 1483. godine, ističući njegovu neukrotivu hrabrost i smjelost.⁷² Ipak posebno je zanimljiv slučaj Jánosa Thuróczyja. Kad je naime Thuróczy 1488. godine dao tiskati *Carmen miserabile*, opis mongolske provale u Ugarsku 1241. – 1242. godine, iz pera Rogerija iz Apulije, na sam je kraj toga djela ubacio anakroni komentar o tome kako su »Frankapani« zajedno s »križonošama s otoka Roda« pomogli kralju Beli istjerati Mongole i povratiti kraljevstvo. Takvo što mogao je učiniti, kako ističe Mirko Sardelić, upravo na poticaj Bernardina Frankapana,⁷³ koji je, sada detaljno možemo rekonstruirati, tih godina kao i Thuróczy bio dijelom kraljevskog dvora, i koji je tako novi obiteljski imidž nastojao

legitimirati i kroz novi povijesni narativ. Širenju tog imidža Bernardina Frankapana i njegova roda pridonio je naposljetku i Bernardinov brat-tič, mladi nadbiskup Ippolito, koji je u jesen 1491. godine kao dvanaestogodišnjak s oduševljenjem javljao ocu Ercoleu kako je nakon prekida primirja Bernardin zajedno s banom Lászlóm Egervarskim izvojevao pobjedu nad Turcima što mu je, Ippolito je napomenuo, dodatno uvećalo ugled u kraljevstvu.⁷⁴

Takav se život za Bernardina Frankapana Modruškog završio smrću kralja Matije 1490. godine. S obnovom rata s Habsburgovcima i Osmanlijama te raspuštanjem preskupoga dvora Bernardin se s djecom vratio u Modruš, i to možda već bez supruge Luise, koja je, čini se, umrla upravo tih godina. Dvor je napustio i modruški biskup Kristofor Stojković, a s njim i njegov štićenik Feliks Petančić, koji se vratio u Dubrovnik. Jedan od dvorskih umjetnika koji je također tom prilikom napustio dvor bio je i Toskanac Gregorio di Lorenzo, kojeg je Bernardin doveo sa sobom u Hrvatsku gdje je Gregorio 1491. godine izradio Hreljinsku kustodiju, ali i druga djela.⁷⁵ Iako će se i Bernardin i biskup Kristofor naći i početkom 1490-ih u raznim prilikama na dvoru kralja Vladislava II. (1490. – 1516.), oni više nisu bili njegovim dijelom. Štoviše, 1493. godine Bernardin je s novim kraljem ušao u otvoreni sukob, osvojivši kraljevske kašte

71 Vidi Luka Špoljarić, »Hrvatski renesansni velikaši i mitovi o rimskom porijeklu«, u: *Modruški zbornik*, 9/10 (2016.), str. 3-40 (7-20).

72 Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum decades*, sv. 4, 1936. – 1941., str. 115 i 123-124. Vidi i Borislav Grgin, »Antonio Bonfini on Dalmatia, Croatia and Slavonia in the Fifteenth Century«, u: Iulian Mihai Damian, Ioan-Aurel Pop, Mihailo St. Popović, Alexandru Simon (ur.), *Italy and Europe's Eastern Border (1204-1669)*, Frankfurt: Peter Lang, 2012., str. 173-191.

73 Mirko Sardelić, »*Sicut per aerem volans*: The Mongols on the Adriatic (AD 1242) and the Long-Lasting Echoes of their Campaign in the Croatian National Imaginary«, u: Balázs Nagy (ur.), *The Mongols in Central Europe: The Profile and Impact of their Thirteenth-Century Invasions*, Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2023., str. 363-386 (370-372).

74 Ferdo Šišić, »Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473 – 1496)«, *Starine JAZU*, 37 (1934.), str. 189-344 (325, dok. 84).

75 O Hreljinskoj kustodiji te vinodolskim i senjskim reljefima pripisanim Gregoriju di Lorenzu usp. Ivan Braut, »Skulptura 15. i 16. stoljeća na prostoru Vinodola«, u: Nina Kudiš. (ur.), *Czriquenicza 1412: život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, Crikvenica: Muzej grada, 2012., str. 81-90 (84-85); kat. 3, str. 154-156.

u Vinodolu, ali velika turska četa te je godine provalila u Hrvatsku, popalila Modruš i žestoko porazila hrvatsku vojsku u Bitci na Krbavskom polju. Rasap Modruša i Krbavska bitka navijestili su novo doba u kojem je renesansni sjaj zamijenila borba za opstanak.

PRILOZI

1a-b. Budim, 16. i 29. travnja 1486. | Bernardin Frankapan Modruški piše pisma vojvotkinji Eleonori Aragonskoj d'Este i vojvodi Ercoleu kako bi se opravdao zbog pljačke poslanika Bartolomea Brescianija i tražio od njih da se založe za njega pred kraljem i kraljicom
napomena: ASM, ASE, Ambasciatori, Ungheria, b. 1, fasc. 8 (Dispacci di Bernardino Frangipani), fol. 1-2.

1a.
Excellentissime domine Elia[nore] ducisse Ferarie etc. et plurimum observande.

Illustrissima et excellentissima domina et mihi plurimum observanda, commendacione premissa etc.

La signoria vostra intenderà da Bartolamio cum quanto amore e affectione sia stato spaciato da queste maiestà per quello era venuto, che in verità io in stesso ne restai stupefatto né mai l'averia creduto si *oculis propriis* non l'avesse visto, e *cum quanto desiderio* sia o siano aspetati, che in verità mai non se parla d'altro se no dela venuta di loro signorie, chome credo da esso Bartolamio più a pieno porà esser informata vostra illustrissima signoria. E dapo la partita soa io ne son testimonio che né a disinar né a cena mai non è parlato d'altro, siché ne posso esser bon testimonio a vostra signoria de

quel che o visto. E io dal canto mio infra i altri servitori de queste maiestà e di quella credo alegrarmene tanto quanto uno qualunque che se sia fedel servitore. E se mai non fosse altra raxone, solum lo bene e grande amore m'a mostrato vostra illustrissima signoria mo ultimamente quando fui a Ferara, ne restai e resto sempre obligatissimo *usque ad ultimum*. E cusì, dapoì ch'io non poso personaliter riservarli, almancho non mancharò servire a questi de quel pocho che porò, i qui non stimo mancho di vostra signoria, se succederà *in effectum* chome spero che vengano, e quanto più presto tanto meglio secondo a me. *Ipsa est sapientissima*.

Ma perché mo m'è intravenuto uno dextro e grande mio afano per causa del arrobato a Bartolamio, che avendome comesso la maiestà del signor re e di madama li donasse fina a tre dei mei famigli per accompagnarli, e quelli trovandosse aver calvacato uno bon pezo inanti quando successe lo ditto caxo, che mai infina mo non fo fatone al dito uno simile. In quelle parte anci tuto lo mondo, e merchadanti e d'ogni condicione homini che pratichano da queste bande stano asecuratissimi infina ala Sava, e de là dela Sava altri pericoli non c'era che da' Turchi. E mo per la desventura mia custui è stato arobato, e la colpa queste maiestà voleno che sia la mia di non averse trovato in quella volta quei tre famigli. In quanto a non averse trovato, io aceto che ano fatto malissimo e credame vostra signoria che saranno puniti, ma io non deveria portar la colpa per loro.

E io per non dir mal de nullo caxo per adesso, ma el se trova che i diti latrì ano cavalcato dui zornate cum Bartolamio in sua compagnia. Ben posea stimare dapoì che non erano dati per compagnia soa da queste maiestà, che non andavano per ben né utel suo. E posea ben

proveder, se volea, un perché lui volse piar certi dinari da merchadanti e d'altra zente e portarle secretamente fora del regno contra ala inhibicion del signor re nostro, perché sapia vostra signoria che l'è inibito deportar dinari fora del regno senza volontà di so maiestà. E questi dinari sono causa delo dano e vergogna soa perché sono scoperti anchora qui a Buda segundo che quelli cavalchono tante zornate cum loro. E la suma dei dinari dixese esser stata oltra 4000 duchati, che se avesse saputo queste maiestà altra compagnia li donaria, e non solamente loro maiestà, ma io per amor di vostra illustrissima signoria li provedea d'altra zente, e anchora se fosse stato de bixogno personalmente l'averia acompagniato infina a Segnia. Ma ben l'averia arecordato e pregato che non avesse fato incontra a queste maiestà diportar dinari d'altri senza loro consentimento e volontà e maximamente andando cum tal facende e per honore di vostra signoria. La quale prego instantissime che se degnia de scriver una lettera alo signor re nostro e l'altra a madama nostra la regina in mia commendacione di questo caxo, et che non me tengano male animo et incolpato in quello che me trovo innocentissimo et anche ben male contento del senestro suo per amor di vostra signoria, ala quale humelmente ma ricomando e prego che se degni de ricomandarme al signor ducha.

Ex Buda, ai 16 d'Aprile 1486.

Eiusdem vestre illustrissime dominationis servitor

Bernardinus de Frangepanibus etc. comes manu propria

1b.

Excellentissimo domino Hercu[li duc]i Ferrarie etc. necnon [serenissime L]ige

locumtenenti ge[nerali] domino et tanquam patri observandissimo.

Illustrissime ac excellentissime domine domineque mihi observande commendacione premissa etc.

E o intexo quello vostra signoria me scrive per el lator dela presente, per lo quale anchora porà intendere per me non aver manchato pur podesse servir in qualche chosa a quella. Dele cose soe credo oramai sia a pieno informato per Bartolamio, sichome anchora mo per lettere dela maiestà dila regina intenderà. *Iterum* se conferma lo bono e cordial amore porta so maiestà inverso vostra signoria, che in verità io mai non l'averia creduto se non l'avesse visto e *cum quanto desiderio* soa maiestà aspeta i fioli di quella e maximamente don Ipolito. La vostra signoria me perdoni ch'io scrivo cusì proxontuosamente. L'amore ch'io porto a quella me lo fa scrivere. Se vostra signoria l'ha da mandare quanto più presto tanto meglio per molti respecti. Niente di mancho, vostra signoria è sapientissima: faza quello li pare. Io dal chanto mio infra i altri servitori de queste maiestà e di quella me ne alegro tanto quanto qualunque se ne sia *neminem excipiendo* dela venuta loro, perché quello che non o posuto suplir cum efetto, lo gran desiderio che o avuto de servirla, mo non mancharò de servir queste in locho di vostra signoria cum quell'amor e afeccione se rechiede.

Insuper per Bartolamio io o scritto una lettera ala illustrissima madama Elianora uno dexastro che m'è intravenuto per cauxa del arobo fato a Bartolamio, che avendome commandato queste maiestà ch'io dovesse mandare infina a tre dei mei famigli in compagnia soa. E poi li ditti famigli se trovano aver cavalchato inanti uno bon pezo quando

sucsesse lo caxo che mai infina mo non fo fato, ne mai al dito uno simile. In quelle parte anti tuto lo mondo e merchadanti e d'ogni condicion homini che pratichano da queste bande stano ascuratissimi infina la Sava e de là dela Sava altri pericholi non c'erano che dai Turchi. E mo per la desventura mia custui è stato robato e la colpa queste maiestà voleno che sia la mia di non averse trovato in quella volta quei tre famigli quando sucese lo caxo. In questo tanto io aceto che i famigli ano fato malissimo a non averse trovato in compagnia soa sichome li era ordenato, di che credime vostra signoria che saranno castigati per tal modo che un'altra volta non lo furano, ma io per questo non deveria portar la colpa per loro.

E io per non dir mal de nullo per adeso caxo, ma el se trova che i diti latrati sono cavalcati cum Bartolamio dui zornate in sua compagnia. Ben posea stimare dapoi che non erano dati per compagnia a eso Bartolamio, che loro non andavano per bene suo. E posea ben proveder se volea un perché lui volse piar certi dinari da merchadanti e d'altra cente e portarli secretamente fora de questo regno senza volontà di queste maiestà, perché l'è inibito portar dinari fora de questo regno senza loro volontà. E questi dinari sono causa delo dano e vergogna soa, perché sono scoperti anchora qui a Buda, secondo che i diti latrati cavalchono dui zornate in sua compagnia. E la suma dei dinari dicesse esser stata oltra 4000 duchati, che se avesseno saputi queste maiestà, altra compagnia li donavano. E non solamente loro maiestà, ma io per amor di vostra illustrissima signoria li provedea d'altra zente e compagnia e non solamente de zente, ma se fosse stato de bixogno, personalmente l'averia acompagnato infina a Segna. Ma ben

l'averia confortato che non avesse fato incontra a queste maiestà deportar dinari d'altra zente senza loro consentimento e volontà, e maximamente andando cum tal fazende e per honor di vostra signoria. La quale prego instantissime che se degni de scriver una lettera a queste maiestà, a tuti dui, in mia commendacione di questo caxo, et che non me tengano male animo et incolpato in quello che me trovo inocentissimo e ben malcontento del senestro suo per amor di vostra illustrissima signoria ala quale humelmente ma ricommando.

Ex Buda, ai 29 d'Aprile 1486.

Eiusdem vestre illustrissime dominationis tamquam filius et servitor

Bernardinus de Frangepanibus etc. comes manu propria

2. Budim, 3. kolovoza 1486. | Giovanni Maria Parenti u svom dnevniku opisuje hrvatsku dionicu puta do ugarskog dvora
napomena: Cijeli dnevnik objavila je Hajnalka Kuffart; vidi Hajnalka Kuffart, »Il diario di Giovanni Maria Parenti«, 2022., str. 303-325. Ipak, izdanje sadrži neke pogreške u čitanju. Izdanje koje se donosi ovdje temelji se na izvorniku ASM, ASE, Ambasciatori, b. 1, fasc. 12 (Giovanni Maria Parenti), str. 1-12 (6-8).

[...] E navigando uno brazo de mare dicto Carnarolo venessem cum la vella inbrochata nel porto de Segnia, nela qual cità possassemo per tucto el marte seguente e fossemo carezati, honorati, ben alogiati et aliquidamente presentato lo oratore.

El mercure se partessemo, montassemo circa a 4 miglia uno monte saxoso dove quasi altro che salvia non ge nasce et altre herbe

odorifere. Passati quello che assai haverebono le camoze a salirli, altri assai ne passasemo horidi et inculti, e giongessemo quel giorno lontano da Segnia 15 miglia ad uno castello dicto Brigno et li possasemo la nocte.

La zobia se partesemo, venendo per monti horibili, saxosi et infolti de boschi che mai se veddi li simili e montavamo 4 miglia e 4 ne calavamo et era necessario andare a pedi. Et ad uno miglio presso Modrusio ce è una chiesa de san Francesco e, Dio gratia a salvamento, giongessemo a Modrusio, cità del signor conte Bernardino Frangipan che ha uno castello in una sumità d'un monte che dentro ha acqua viva et è inexpugnabile capo dela Croatia. Ivi erano Turchi prisioni che lavoravano nela fortezza. Del dicto castello se vede le confine del Turcho che sono ad uno fiume dicto Uno. E li sono le case de travi coperte d'asse. Ivi fu presentato l'oratore de pane, vino, capretti e lamprede e per quella nocte possasemo li.

El vegnare montasemo a cavallo e caminando non più per tali aspri monti venesemo a desinare a Lipa, castello del re dove in loco de pan se mangiano fogazze, azime cocte nel fogo, siché chi havea pan con lui pareo homo da ben. E cambiasemo li cavalli da somma e venesemo quella sera dece miglia ad uno loco dicto la Coppa che sono due hostarie s'uno fiume pur dicto Coppa, quale passasemo com barche incavate in modo de uno albio da salare con reverentia porci, come è loro costume sì per lo Danubio come etiam per altri fiumi. Ivi ha la sua maestà del signor re el theolonio e dormisemo quella nocte sotto el porticho dela casa bona; fu che 'l sparavero dal lecto ce fu un tecto.

El sabbato partesemo de li, venendo pur per selve, e presso Zagrabria a 2 miglia passasemo uno fiume dicto la Sava qual corre con

grande impeto. Epso fiume divide la Croatia dala Schiavonia che s'incominza li. E passati in pocho d'hora giongessemo a Zagrabria, nel qual loco è situata s'uno monte una cità quasi inexpugnabile per el sito, et è ducato. Epsa cità è del re, ma al basso è uno castello qual è del vescovo et ivi habitano canonici et altri preti. E pochi anni passa secundo che dicono l'homini li ge corseno parechi migliara de Turchi quali con damno e vergogna loro se partirno. Havessemo una bona habitatione e fu presentato de alcune robe da mangiare e l'oratore dal castellano e dal capitolo e fategli honore. E stesemo per giorni 17 li aspectando risposta del ordine già scripto a vostra excellencia per la signora regina maestà. E così vivessimo con letitia et anchora cum gran suspecto. Era illustrissima madama mia concitato fama del oratore a 200 miglia con questo credere che havebbe molto più de quel che havebbe e ogni giorno veniano homini ala famiglia per voler intendere la partita de li. Ben pareano usi assassini nela loro cera. Pensa la signoria vostra che era necessario de tristezza mostrare guardia, ma pur Dio gratia se levassemo senza pericolo.

Marti a dì XI de luio che già el di inanci erano venuti uno barone del re et uno taliano cremascho cortisano dela regina zentilhomo per levarne, trovano le carette e se partesemo da Zagrabria con circa 30 cavalli armati e tre carette. E perché a casu el governatore de Strigonio havea mandato deci cavalli e una caretta coperta al'hungarescha per far condurre uno suo fratello a Buda che se dicea venire oratore dal Re de Napoli, havendo nova epsi soi servitori che non venea per non poter passare el golpho d'Anchona per la suspitione de alchune fuste de Turchi quali vano transcorrando epso golpho, deteno la soa caretta a lo oratore e ge feceno compagnia. E nel camino pocho

lontano da Zagabria arivassemo dove fu svalisato Bartholameo Bressano e passamo ultra per monti, pianura e per selve. Alogiassemo ad uno castello dicto Rothenocha, li cui homini tucti corseno su li repari et ala porta con l'arme credendo che fossemo Turchi. Epsa forteza è tuta de legname e de terra, e per niente se haverebe per bataglia da mano.

Mercure a dì 12 venesemo pur per selve come, etiam ho scripto de sopra, vero è che li monti sono in modo de coline. A 15 miglia alogiassemo ad un altro simil castello dicto Cruseze e la sera a 15 altre miglia ponsassemo ad una bella villa dicta Capronzo.

Zobia a dì 13 montassemo per tempo in caretta e caminando passassemo due ville che sono s'una bella pianura e poi passassemo uno altro grann fiume che corre fortissimamente dicto la Drava. Epso fiume divide la Schiavonia dal Hungaria e de li a 2 miglia capitassemo a una gran villa dicta Zachan dove alogiassemo quella nocte. [...]

3. Hreljin, 2. lipnja 1487. | Modruški potknežin Martin Oštreherić odgovara na pismo vojvotkinje Eleonore Aragonske
napomena: ASM, ASE, Stati e città, b. 196, fasc. 2, 1487. Podno samog pisma druga suvremena ruka naknadno je dopisala *Vicecomiti Modrusie*.

Illustrissime et excellentissime domine et domine Eleonore de Aragona, ducisse Ferrarie etc., domine mee [graciosi]ssime.

Illustrissima et excellentissima domina et domina mea graciosissima humillima commendacione promissa etc.

Vestrae illustrissimae dominationi notum facio quomodo litteras quas mihi eadem vestra

illustrissima dominatio per Georgium transmisit illas idem leto core et benivollentissimo animo acceptavi, super quibus quidem scribtis magnanimas gracias ago vestrae illustrissimae dominationi. Intantum vero sciat vestra illustrissima dominatio quod erieno die hyc servulus domini mei, presencium ostensor, advenit cum ceteris litteris serenissime domine regine sororis vestrae illustrissimae dominationis, quas quidem litteras idem servitor domini mei in presenti vestrae illustrissimae dominationi aportat, quam humillime deprecor utinam dictum servitorem et presentem aportatorem econverso dignaret vestra illustrissima dominatio expedire utinam ipse vellocius cum rellacione ab illustrissima dominatione vestra reddiret. Ego vero in partibus istis vel ubicumque fuero sum et ero deditissimus servitor vestrae illustrissimae dominationis cui me humillime commendo atque eis offerro.

Ex Castro Hrelin, die secundo mensis Iunii anno Domini milesimo quadringentesimo octuagesimo septimo.

Eiusdem vestrae illustrissimae dominationis deditissimus servitor Martinus Hostroherich

SUMMARY

The Frankapani of Modruš and the Senj-Zagreb Road in the Reports of the Ferrarese Ambassadors at the Court of King Matthias Corvinus in 1486 – 1487

In the early 1480s the Frankapani of Modruš, the most powerful Croatian magnate family of the Late Middle Ages, returned to the grace of the Hungarian King Matthias Hunyadi after more than a decade of confrontations. This was secured by the marriage of the young count Bernardin of Modruš, the only son and heir of Stjepan Frankapan of Modruš and Isotta d'Este, with Luisa Marzano d'Aragona, the first cousin of the Hungarian queen Beatrice d'Aragona. Thanks to this marriage connection and the location of their estates, situated along the Senj-Zagreb road, the main road that connected Hungary to the Adriatic sea and Italy, the Frankapani of Modruš began to play an important role in the increasingly vibrant connections between the Hungarian court and its allies in Naples and Ferrara, consciously using this role to serve their own dynastic interests. This paper brings under close attention one episode that illustrates this: the election of Ippolito d'Este, the seven-year-old son of the Ferrarese duke Ercole d'Este and Beatrice's wife Eleonora, as the archbishop of Esztergom in 1486, and his arrival in the kingdom in 1487. The paper first brings to light a number of mostly unpublished reports from the Ferrarese ambassadors at the Hungarian court, preserved in the Archivio Estense of the Archivio di Stato di Modena, who preparing for the arrival of young Ippolito had several discussions with Bernardin and his wife Luisa, revealing new information on the life of the Frankapani of Modruš at the Hungarian court, on the status they enjoyed in Buda and Ferrara and on their children and people in their service. The paper highlights here the two

previously unknown autograph letters of Bernardin Frankapan sent to the ducal couple in Ferrara, as well as that of his chief lieutenant in Modruš Martin Oštreherić, which are all published here for the first time. As is shown, one of Bernardin's letters preserves the earliest known trace of the seal with the new quartered coat of arms of the Frankapani of Modruš, which included not only the two Frankapan coats of arms but also the coats of arms of the Marzano and Este families, proving that it was Bernardin who introduced it, and not his children. Second, the paper turns to the 1486 journal of Giovanni Maria Parenti, secretary of the Ferrarese ambassador Cesare Valentini, which describes for Eleonora d'Este their trip from Venice to Hungary, but which is particularly important for the unique information it provides on the life and conditions for travel in Croatia along the Senj-Zagreb road (also published in the appendix). Finally, the paper analyzes the reports sent to Ferrara by the people in the retinue of Ippolito d'Este, analyzing the reception the young Este archbishop received in the towns of Croatia. In the epilogue it is briefly shown that things continued more-or-less the same for the Frankapani of Modruš in the remaining years of King Matthias's reign (1488-1490), but that everything changed with Matthias's death as well as the death of Bernardin's wife Luisa around the same time.

KEYWORDS: Frankapani of Modruš, Matthias Corvinus, Croatia, Ferrara, Renaissance diplomacy